

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

650
1670

1999

МАТЕРІАЛЫ

ДЛЯ ИЗУЧЕНІЯ

АРМЯНСКИХЪ НАРѢЧІЙ.

ВЫПУСКЪ II

МУШСКІЙ ДІАЛЕКТЪ

ИЗДАТЬ

К. П. Паткановъ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

(Вас. Остр., 9 лин., № 42.)

1875.

257
1670

4/680-00

38. 1675

Напечатано по опредѣленію Факультета Восточныхъ языковъ С.-Петербургскаго Университета.

2 октября 1875 г.

Деканъ Факультета Восточныхъ языковъ *В. Григорьевъ*.

1670-60

Въ настоящемъ выпускѣ я собралъ нѣсколько текстовъ, относящихся до Мушскаго нарѣчія.

Въ первомъ выпускѣ тексты, изданные мною, въ значительной степени, отвѣчали требованіямъ назначенной мною себѣ цѣли — выставить въ возможной чистотѣ одинъ изъ армянскихъ говоровъ. Случай мнѣ благоприятствовалъ. Всѣ рассказы, часть которыхъ я издалъ, были написаны лично для меня. Талантливый авторъ, владѣющій замѣчательнымъ лингвистическимъ чутьемъ, умѣлъ сохранить свой языкъ въ чистотѣ отъ вторженія словъ, оборотовъ и формъ другихъ нарѣчій, и во всѣхъ своихъ рассказахъ сохранилъ опредѣленную орфографію, дающую возможность понять звуковое отношеніе буквъ этого говора къ древне-армянскому. Кромѣ того, мнѣ были извѣстны мѣста, гдѣ тотъ говоръ и понынѣ въ употребленіи, а именно городъ Нахичеванъ-на Дону и нѣкоторые города въ Крыму, откуда эмигрировали Нахичеванцы.

Ни одно изъ этихъ условій не было соблюдено въ текстахъ, которые составляютъ содержаніе втораго выпуска. Я собралъ ихъ въ одно изъ нѣсколькихъ случайныхъ источниковъ, изъ которыхъ я не могъ даже узнать, въ какихъ мѣстностяхъ и какимъ говоромъ они записаны.

При отсутствіи другихъ литературныхъ достоинствъ, эти тексты, кромѣ свойственныхъ нарѣчію словъ, формъ и оборотовъ, заключаютъ въ себѣ извѣстный контингентъ формъ и словъ изъ другихъ діалектовъ, такъ что нигдѣ послѣдовательно не выдержанъ тонъ одного нарѣчія. Кромѣ того орфографія въ нихъ со-

вершенно произвольная; одно и то же слово пишется часто разнымъ образомъ и разными буквами. Ко всему этому слѣдуетъ прибавить, что нѣкоторыя мѣста, вслѣдствіе ошибочнаго писанія, или неряшливой орѳографіи, совершенно непонятны.

Такъ какъ текстъ записанъ въ разныхъ мѣстахъ и разными лицами, безъ соблюденія всѣхъ формъ одного говора, я принужденъ назвать ихъ образцами не говора, а нарѣчія Мушкаго. Дѣйствительно, если не всегда въ формахъ, то часто въ употребленіи словъ встрѣчается большое разнообразіе въ разныхъ частяхъ издаваемыхъ мною текстовъ. Хотя въ записываніи ихъ не соблюдено нѣкоторыхъ весьма важныхъ условій, требуемыхъ наукой, при всемъ томъ въ общемъ ярко выступаютъ характеристическія особенности нарѣчія, существующаго въ употребленіи въ Мушѣ и въ окрестностяхъ Ванскаго озера. Поэтому, не смотря на всѣ вышеизложенные недостатки текстовъ, я считаю изданіе ихъ, при отсутствіи лучшихъ, дѣломъ полезнымъ для языковѣданія.

Еще въ XI столѣтіи историкъ Тома Арцруни, самъ бывшій въ этихъ мѣстностяхъ, т. е. въ Мушѣ и въ горахъ къ югу отъ Муша, рассказываетъ о говорахъ, употребительныхъ въ горахъ Сасунскихъ, какъ о нарѣчій трудно понятномъ для природнаго Армянина изъ другихъ провинцій. Желательно было бы получить образцы этихъ говоровъ во всей ихъ діалектической чистотѣ. Авторъ перваго изъ издаваемыхъ мною текстовъ (стр. 128 ориг. изд.), увѣряетъ, что рассказъ его записанъ тѣмъ именно труднопонятнымъ нарѣчіемъ, о которомъ говоритъ Тома Арцруни. Между тѣмъ весь рассказъ, за исключеніемъ нѣсколькихъ Курдскихъ словъ и мѣстъ худо записанныхъ, не представляетъ особенныхъ трудностей при чтеніи. Если дѣйствительно рассказъ «Дверь Мхера» написанъ на Сасунскомъ говорѣ, трудность пониманія его, о которой говорятъ Тома и Инджиджбянъ, слѣдуетъ отнести не къ самой сущности говора, а къ тому особенному произношенію, которымъ отличаются жители Курдскихъ горъ.

Въ предлагаемомъ выпускѣ я помѣстилъ одинъ большой рассказъ (стр. 1 — 27) изъ мѣстныхъ преданій; четыре небольшихъ сказки (стр. 28 — 44) и 8 народныхъ пѣсенъ (стр. 44 — 55).

Первый рассказъ, «Дверь Мхера» заимствованъ мною изъ одной брошюры г. Срванцтыянца, (*Գրոց ու բրոց և սասունցի Գաւիթ կամ Մհերի դուռ, Կ. Պոլիս, 1874*), изданной въ Константинополѣ въ прошломъ году. Кромѣ весьма любопытнаго предисловія, авторъ помѣстилъ въ своей брошюрѣ одно изъ живущихъ въ устахъ народа преданій о «Двери Мхера». Дверь Мхера не есть собственно дверь, а исписанная сверху до низу ванскою клинописью таблица, въ одной изъ ванскихъ пещеръ, имѣющая видъ запертой двери. Мѣстные жители представляютъ себѣ эту наглухо запертую дверь входомъ въ очарованное подземелье, гдѣ хранятся неистощимыя сокровища со временъ Семирамиды. По этому поводу въ народѣ ходитъ множество преданій. Шульцъ и Лайаръ посѣтили эту пещеру, первый даже списалъ надпись, самую длинную изъ ванскихъ (95 строкъ). Оба они слышали объ этихъ преданіяхъ. Одно изъ нихъ имѣетъ мѣстомъ дѣйствія Сасунскія горы и оканчивается въ пещерѣ Мхера (м. б. Михра). Вотъ это-то преданіе записано г. Срванцтыянцомъ со словъ старосты деревни Арнистъ, къ сожаленію записано не такъ какъ слѣдовало, въ чемъ авторъ частью признается и самъ (стр. 127 ориг. изд.).

Четыре сказки я извлекъ изъ присланной мнѣ уже давно неизвѣстнымъ лицомъ тетради. Пользуюсь случаемъ принести ему свою благодарность.

Пѣсни взяты мной частью изъ изданнаго А. Седракьяномъ «пѣсенника неизданныхъ Мушскихъ и Ванскихъ пѣсенъ» (*Քնար մէտցւոց և վանեցւոց, մինչև այժմ չհրատարակած երգեր, Վաղարշապատ, 1874*), частью изъ другихъ пѣсенниковъ.

Такъ какъ въ текстахъ не обращено строгаго вниманія на однообразіе орѳографіи, то и не представляется возможность точнаго опредѣленія звуковыхъ отношеній Мушкаго нарѣчія къ древне-армянскому. Одно и то же слово встрѣчается въ разныхъ

мѣстахъ съ различною орѳографіею, такъ что трудно добиться настоящаго его произношенія и употребленія. Напр. слово *بیشکش*, *подарокъ*, передается черезъ *բէշքէշ* и *փէշքէշ*. Указательное мѣстоимѣніе *այդ*, *этотъ*, встрѣчается въ самыхъ разнообразныхъ видахъ: *ըդ*, *ըդի*, *ըդա*, *էդ*, *էդի*, *էդա*, *իդա* и пр. Такихъ примѣровъ можно привести множество. Конечно, многое зависитъ отъ того, что записыватель не обращалъ вниманія на особенности одного какого нибудь говора, а писалъ прислушиваясь къ разговору лицъ, говорившихъ различными говорами одного и того-же нарѣчія.

Вслѣдствіе всего вышесказаннаго весьма мало приходится говорить о звуковыхъ отношеніяхъ Мушскаго нарѣчія.

Между согласными буквами обратимъ вниманіе на *խ*, которое стоитъ почти всегда вмѣсто начальнаго *հ*, *խայր*, *խանել*, *խաղաւ* и т. д., вмѣсто *հայր*, *հանել*, *հաղաւ* и т. д; иногда вмѣсто *չ*, *տխայ*, *տեխ*, вмѣсто *տղայ*, *տեղ* и т. д. Встрѣчается, что и *հ* стоитъ вмѣсто *խ*, *հաղցու* вм. *խաղցու*. Переходъ *խ* въ *հ* попадаетъ и Нахичеванскомъ говорѣ, *հաւող* вм. *խաղող*.

Въ гласныхъ заключается особенная склонность переходить изъ чистыхъ въ тупыя или полугласныя. Такъ, *բ* стоитъ часто вмѣсто гласныхъ *ա*, *ե*, *է*, *ո*; напр. *բըն*, *ընէջք*, *տըկով*, вм. *բան*, *առաջք*, *տակով*; *մըր*, *վըր* вм. *մեր*, *վեր*; *մըջ*, *թը* вм. *մէջ*, *թէ*; *թըղ* вм. *թող* и т. д.

է, какъ и во многихъ другихъ нарѣчіяхъ, встрѣчается вмѣсто *այ*; напр. *բէլել*, *էր*, *փէտ*, вм. *բայլել*, *այր*, *փայտ* и т. д.

Относительно склоненій и спряженій нельзя ограничиться какими нибудь опредѣленными парадигмами, такъ какъ Мушское нарѣчіе далеко не сохранилось въ своей первоначальной чистотѣ. Особенно характеризуетъ это нарѣчіе употребленіе общаго съ древне-армянскимъ опредѣленнаго предлога *չ* для образованія Винительнаго падежа, хотя это *չ*, не встрѣчающееся въ восточныхъ діалектахъ, употребляется въ Мушскомъ нарѣчіи весьма часто и въ другихъ падежахъ, какъ опредѣленный членъ въ новыхъ европейскихъ языкахъ.

Мы полагаемъ, что нормальное склоненіе имѣло въ чисто Мушскомъ нарѣчіи слѣдующія формы, встрѣчающіяся нынѣ рядомъ съ формами различныхъ армянскихъ нарѣчіи.

Единственное число.

И.	<i>ճիժ</i> , <i>էր</i> , <i>էրած</i> , <i>տեխ</i> , <i>տիլ</i> , <i>ծուռ</i> , <i>տակ</i> .
Р. Д.	<i>ճժի</i> , <i>էրի</i> , <i>էրզի</i> , <i>տեխի</i> , <i>տիի</i> , <i>ծուի</i> , <i>տըկի</i> (<i>տըկու</i>).
В.	<i>զճիժ</i> , <i>զիթիէ</i> , <i>զտեխ</i> , <i>զմամ</i> , <i>զիօպալ</i> .
Тв.	<i>ճժով</i> , <i>կշտով</i> , <i>տեխով</i> , <i>տըկով</i> .
Отл.	<i>ճժէ</i> , <i>ձորէ</i> , <i>տեխէ</i> , <i>ձեռնէ</i> .
Зв.	<i>արօ</i> , <i>լաօ</i> , <i>մամօ</i> .

Множественное число.

И.	<i>ճժեր</i> , <i>ծուեր</i> , <i>տխեկներ</i> , <i>մարդեր</i> ,
Р. Д.	<i>ճժերու</i> , <i>ծուերու</i> , <i>տխեկներու</i> , <i>հորդերու</i> .
В.	<i>զճժեր</i> , <i>փէտեր</i> , <i>զտխեկներ</i> , <i>զվէրքէր</i> .
Тв.	<i>ճժերով</i> , <i>ծուերով</i> , <i>տխեկներով</i> .
Отл.	<i>ճժերուց</i> , <i>ծուերուց</i> , <i>որերուց</i> , <i>ջորդերուց</i> .

Масса словъ отстываетъ однако отъ этого нормальнаго склоненія и образуетъ Род. Ед. и нѣкоторые падежи Множ. числа совершенно иначе, то заимствуя свои формы изъ разныхъ армянскихъ нарѣчіи, то выставляя особенности говоровъ Мушскаго діалекта. Для примѣра я привожу нѣсколько формъ, встрѣчающихся въ текстахъ и отступающихъ въ образованіи падежей отъ нормальнаго склоненія:

Единственное число.

И.	<i>ակ</i> , <i>ռմիկ</i> , <i>իրիկ</i> , <i>գմէշ</i> , <i>պապ</i> , <i>ըմէն</i> , <i>ձեռ</i> , <i>վրայ</i> .
Р. Д.	<i>ական</i> , <i>ռմկայ</i> , <i>իրկան</i> , <i>գմշու</i> , <i>պապու</i> , <i>յրմնու</i> , <i>ձեռվու</i> , <i>վրավու</i> и пр.

Множественное число.

- И. *դամբըտան, ջորեստան, տէրվտանք, ախբրտանք, աչվէնի, ջորէք, մանկտիք, կնկտիք, մկէլտոնք* и пр.
- Р. Д. *դէվէսնու, դուշմներաց, աղբրտանց.*
- В. *զջորեստոն.*
- Отл. *ջորեցներուց, դէվէսնուց* и пр.

Какъ здѣсь въ склоненіяхъ, такъ и въ мѣстоимѣніяхъ и въ спряженіяхъ глаголовъ, я привожу только тѣ формы и слова, которыя встрѣчаются въ моихъ текстахъ. Это не значитъ, что отсутствующія формы не достаютъ въ нарѣчіи. Большая часть ихъ, конечно, существуетъ, но я нахожусь въ невозможности обозначить ихъ, не встрѣчая ихъ записанными.

Вообще на разнообразіе формъ этого нарѣчія не мало вліяло то обстоятельство, что языкъ, не имѣя вовсе письменности и подвергаясь въ теченіи столѣтій произволу каждаго говорящаго, не имѣлъ времени устояться и допустилъ всевозможныя колебанія въ формахъ. Не было ни досуга, ни нужды слѣдить за чистотою формъ и красотою языка. У бѣднаго и забитаго народа языкъ существовалъ только для выраженія самыхъ настоятельныхъ его нуждъ. Такъ или иначе онъ ихъ выражалъ, часто чуждыми ему словами, не гоняясь за красотою и правильностью рѣчи.

МѢСТОИМЕНІЯ.

а. Личныя.

Единственное число.

- И. *ես* *դիւ, դու.*
- Р. *իմ,* *քեռ, քու, ուրան.*
- Д. *ընձի,* *քզի, քե.*
- В. *ընձի, ընձիկ,* *զբզի, զուր.*
ձիկ, զիս,
- Отл. *քեռէ, քեզանէ, ուրնէ, իրնէ, զուր մօտից.*

Множественное число.

- И. *մընք, դիւք, ուրանք.*
- Р. *մըր, ձըր, ուրանց.*
- Д. *մըզի, ձըզի.*
- В. *զմըզի, զձըզի.*

б. Притяжательныя: *իմ, քու, ձըր.*

с. Указательныя.

Единственное число.

- И. *ըդ, ըդա, ըզի, էդ, էզի, էդա, ըզի; ընա, ըն; էս.*
- Р. Д. *ըդուրայ, ըդուր, ըզրայ, էդուր, ըզոր, իզոր; ընուր, ընզրայ, ընզրան, ինզրան.*
- В. *զըդա, զըզի, զիդ, զիդա.*
- Отл. *ըդուրայ մօտից, ընզրայ մօտէն.*

Множественное число.

- И. *ընդունք, ընզոնք, իզոնք, ըդունք; ընոնք.*
- Р. Д. *ըզոնց, ըդունց, իզոնց.*
- В. *զիզոնց.*
- Отл. *ընզանց մօտէն, ըդունց մօտից.*

Здѣсь вмѣсто окончанія Отлож. падежа употребленъ предлогъ *մօտ* съ требуемымъ окончаніемъ. Это тоже особенность Мушскаго нарѣчія, въ которомъ Отлож. падежъ образуется двояко, черезъ окончаніе и черезъ склоняемый предлогъ, тогда какъ въ другихъ нарѣчіяхъ существуетъ только первый способъ образованія этого падежа.

Въ глаголахъ разнообразіе формъ еще многочисленнѣе, чѣмъ въ склоненіяхъ именъ и мѣстоимѣній. Рядомъ съ простыми формами времени существуютъ и сложныя, состоящія изъ прич. прош. въ соединеніи съ вспомогательнымъ глаголомъ *бытъ*. При

этомъ слѣдуетъ имѣть въ виду, что существуетъ двѣ формы прош. прич., полная на *ր* и усѣченная безъ *ր*. Если при образованіи времени вспомогательный глаголь стоитъ послѣ прошед. прич., то употребляется первая форма; въ противномъ случаѣ и при отрицаніи употребляется усѣченная.

Неопредѣленное наклоненіе.

էնել, իտալ, գինալ, զարկել.

Буд. էնելու, սպանելու.

Причастіе.

Наст. вр. գինա, թողնե, վախնա, սսե.

Эта форма употребляется при образованіи наст. изъяснит. накл. съ отрицаніемъ: չըմ գինա, չըս վախնա и т. д.

Прош. полн. սսեր, սպաներ, պարկեր, թողեր, բերեր.

Прош. усѣч. կորի, էկի, գիպե, սսե, պարկե, բերե.

Будущ. ընցնա, իտա (չըմ ընցնա, չըս իտա).

Повелительное наклоненіе.

2. բէ, կէ, կգի, ընցու, իշէ, էրէ, քելէ, ցուցու, սուր, յէլի, եղի.

3. ալրի, թըղ ցուցու.

1. էրթան.բ, ընցնեն.բ, խարցուն.բ.

2. տարէ.բ, էրէ.բ, գաէ.բ, գաշէ.բ.

Отриц. մ'էնի, մ'անիծի, մը զարկի и пр.

Изъявительное наклоненіе.

Настоящее.

Положительное.

Отрицательное.

1. կգրուցմ, կէնեմ, կիգամ, կըզարցում.

չըմ գինա.

2. կգրուցես, կէնես.

չըս աւատա.

3. կգրուցեէ, կէնէ, կիգաի, կիշայ, կիիծու.

չը վախնա.

- 1. կէնեն.բ, կիգան.բ, կիիախին.բ. չըն.բ գինա, գինե.
- 2. կըսէ.բ, կիորձա.բ, կէրթա.բ. չըբ սսե.
- 3. կիգան, կիախեն, կէնեն, կըրթալեն. —

При двухъ наст. сряду, второе употребляется безъ частички *կը*, напр. կըբըռնէ տանէ, կըբաշէ բերէ и пр.

Прошедшее несовершенное.

- 1. կիգէի.
- 2. կիգէիր. չըր սսի.
- 3. կիգէր, կիտէր, կէրթէր. չըր թողնե, չըր նստի.
- 1. կէրթէին.բ.
- 2. կիտէի.բ.
- 3. կէնէն, կըզարկէն, կիգէն, կշինէն.

Прошедшее совершенное (Aorist.).

- 1. գնացի, թալի, տլի, թորկի, կերայ, էկայ, գիցայ.
- 2. գնացիր, էրիր, էկար.
- 3. գնաց, էրից, բռաց, պագուց, թալից, էկաւ, կերաւ, պա տաւ, գիցաւ.
- 1. գնացին.բ, բռացին.բ, կերան.բ.
- 2. թալցի.բ.
- 3. գնացին, պտրտեցին, էրին, ըսին, թորկին, էկան, կանան, նստցան.

Прошедше совершенное (сложн.).

- 1. բռներ } եմ եմ, չըմ { էրե, փախի
- բերեր } բերե, բերերի
- աւրեր } սսե
- կեցեր }
- 2. մեռեր } ես ես, չըս { բերե
- հասեր } կանչե
- աւրեր }

3. բռնեբր	} է	է, չբ	{ հասե
մանցեբր			{ զարկե
հասեբր			{ էրե
1. Թորկեբր	} են.բ	են.բ, չըն.բ	{ կանգցե
դրեբր			{ էկե
բերեբր			{ դրե
2. Թորկեբր	} է.բ	է.բ, չըբ	{ զարկե
զարկեբր			{ էրե, մոռցերի.
դրեբր			{ դրե, դրերի
3. Խանեբր	} են	են, չըն	{ ապանե
զրուցեբր			{ հասե

Сослагательное.

Настоящее.

1. էնեմ, իտամ, գինամ, ուսնեմ, էլնիմ.
2. էնիս, իտաս, գինաս, սասանես, խանիս.
3. գոմէ, սպանայ, իտայ, գինայ, փիծու, յէլնի.
1. ասին.բ, գինան.բ.
2. ազատուի.բ, գինա.բ.
3. իտան, գինան.

Прошедшее несовершенное.

3. Ед. էնէր, զարկէր, իտէր, ընցնէր.
3. Мн. էնէն, զանէն, իտէն, շինէն.

Частичка ուկ, приставленная къ глагольнымъ корнямъ придаетъ словамъ смыслъ окончанія ած (Part. Perfect. Pass.) въдургихъ нарѣчійхъ: փաթուկ значитъ փաթթած, նստուկ — նստած, լքցուկ, խրուկ, կապուկ, դրուկ, հեծուկ, թաշկուկ и т. д.

Частичка աւ приставленная къ глагольному корню образуетъ имена съ значеніемъ окончанія ող (Part. praes. activi). վաղան, хорошо бѣгущій, խաճան, кусающій, հարբան, լծան, կրթան, հաչան, и т. д. Это աւ встрѣчается еще въ древнемъ языкѣ, напр. իշխան отъ корня глагола իշխել. Слѣдуетъ полагать, что и отъ глагола տիրել происходило когда-то не сохранившееся нынѣ слово տիրան, владѣтель, властелинъ, употребительное только какъ собственное имя.

Предлоги ставятся большею частью передъ словами, какъ въ древне армянскомъ языкѣ:

մըջ կռքերուն, մըջ ըդ գետին.
 վըր թախթին, վըր քիթու բերնին, վըր ըդ դէվէրուն, վըր ուրան.
 ետեւ իմ անցման.
 հըս իրաց, խըտիրաց (իրանց հետ), խըտուր (խը հետ), խըտքե. մօտ կնիկ.
 դըւ քէֆ.

Иногда-же послѣ словъ, какъ вообще въ ново армянскихъ нарѣчійхъ:

քու պապու խետ
 քէֆի մօտ
 զիդ ըմլայ խօրօս и т. д.

При чтеніи текстовъ часто встрѣчается ա', которое произошло отъ сокращенія слова պիտի, напр. ա'էնէ, ա'ասին.բ, ա'եղնի и т. д. значитъ պիտի էնէ, պիտի ասին.բ, պիտի եղնի и т. д.

Вотъ тѣ особенности Мушскаго нарѣчія, на которыя мы, на первый разъ, считали возможнымъ обратить вниманіе, при настоящемъ состояніи текстовъ.

Къ концу текстовъ я присоединилъ небольшой глоссарій въ 500 словъ, частью чисто армянскихъ, частью заимствованныхъ изъ Мусульманскихъ языковъ, въ томъ числѣ и курдскаго (К.). За недостаткомъ словарей, нѣсколько курдскихъ словъ остались

не объясненными. Хотя за каждымъ иностраннымъ словомъ въ скобкахъ помѣщена оригинальная его форма на языкахъ арабскомъ (а.), персидскомъ (п.) и турецкомъ (т.), это не значитъ однако, чтобъ всѣ эти слова переходили въ армянскій языкъ непосредственно изъ трехъ или четырехъ источниковъ. Большая часть арабскихъ и персидскихъ словъ перешло въ Мушское нарѣчіе отъ турокъ и курдовъ, и потому встрѣчаются въ немъ часто съ нѣсколькими измѣненными значеніемъ.

Ս Ե Ս Ո Ւ Ե Յ Ի Դ Ը Ի Ի Թ

Կ Կ Կ

Մ Հ Ե Ր Ի Դ Ո Ւ Ռ

Ե

ԲԱՂ ԴԲԴՈՒ խալիֆէն շատ զօր ու զօրընդեղ կ'եղնի. ազգար կ'ենէ՛ կ'իգայ վըր մըր սուրբ կարապետու. շատ զմըր ազգ կը նուազցու, ու շատ հէսիր կը բռնէ տանէ :

Եղջիկ մի ուրնէ շատ խորոտիկ կ'եղնի. Բաղդրդու Խալիֆէն զըզ աղջիկ կ'առնէ կը հէ՛նէ վըր ուրան : Մէկ ժուկ մ'ու ժամանակ մէջ կ'ընցնի, երկու աղայ ուրնէ կ'եղնի. մէկի անուն կը զնեն **Եբամէլիք**, ու մէկին՝ **Սանասար** :

Պապ կուսպաշտ է, ու մամ խաչապաշտ. (չունքի զմամ մըր ազգէն տարաւ) :

Բէզ Խալիֆէն հէզմ' լէ ազգար էրեց ու եկաւ վըր մըր աղջին. մըր ազգ (մեռնիմ ուր սուրբ հրաշքին, սուրբ կարապետ) ըզ անգամ զինք շատ նեղ լծեց. ու ըզ նեղութենի մէջ՝ Խալիֆէն կանչեց զուր կուռք, ու ասեց .

— Եա ճոչ կուռք, դու զիս ազատ էնես էզա աղգից, ու յերոր ես աստուծոյ իգամ, զիմ երկու աղէն լէ մատաղ տ'էնեմ — :

Ուրանց մամ քնաւ, տեսաւ էրած : **Տեսաւ որ**, ուրան երկու ճրագ կէր, կ'իգէր առջեւ ընցնելուն որ ընցնէր, ու կը դառնէր հէզմ' լէ լուս կ'իտէր :

Ելաւ առւրտուն, յերօր ակաւ . զուր էրդի եղելութեն
էրեց ուր տղէկներուն, ու ասեց .

— Ես գիշեր, սրբ Կարապետ ընծի երած էկաւ ասեց որ,
ձրր պապ ընկեր է նեղութենի մէջ, ու զձրդի մատաղ է կանչե
ուր կուքերուն . յերօր էկաւ, զձրդի կը մատղէ : Գուք ձրր
ճարէն գտէք :

Երկու աղբէր կանչեցին զուրանց Աստուած . ելան վերցին
զուրանց շաւիղէն, ու լցեցին յափուէն մի շաւիղ ու ընկան ճամբահ :
Բնկան, ու շատ պրտրտուան . զարկեցին էկան շաւիղ երկիր :
Իկան գացին նեղ ձոր մի : Տեսան որ՝ գետ մի կ'իղէր կ'ընցնէր .
առու մի ընդիկէ կ'իղէր կը զարկէր մըջ ըդ գետին . կը կտրէր
զըդ գետ ու կը շերտէր չուր 'ի մէջտեղ . ու հըպամ՝ լէ կը խառ
նուէր մէջ ըդ գետին ու կ'երթէր :

Սանասարն Աբամէլիքին ասեց . — Թը՝ որն որ զըդայ ջրի
ակ գտնէ, ու զուր տուն լէ սուկէ վըր իդա ջրին, ընդրայ ալ լաւ
լէ որ եղնի՝ հըմլայ զօրեղ կ'եղնի :

Ելան, առան զառուն, ու գացին երկու աղբէր : Գացին ու
գտան զաղբուր : Բդ աղբրի ջուր՝ ալ լէ մի ջուր է . կ'իդայ կը
կտրէ խառն զուր տըրկու առուն, ու հեղմ՝ լէ կը դառնայ, հեղմ՝
լէ կը խառնուի առուն :

Կը նստին վըր ըդ ական, ու զուրանց բերդի հիմ կըթապլեն :

Սանասար կ'երթէր նեղի, ու Աբամէլիք կը դատէր վըր
բերդին : Անիք ըդ վէրքեր չկէր :

Մէկ տաս՝ քսան օր բանան վըր ըդ օշիին : Աբամէլիք էկաւ
ընմէկ օր, տեսաւ որ՝ Սանասար թաշկեր էր ու քուն ընցեր էր
վրէն . արընդոտ նեղիներ հըմալ անեփել թալեր էր 'ի գետին ու
քներ էր : Ատ կսկծաց ըզուր օշիին, ու ասեց .

— Աղբէր, էլի էրթանք . յար 'ի յե՛ք պիտի մնանք մենք
հուզայ, ու անլի միս ուտենք : Աստուած՝ որ իտէր մըրդի՝ մըր
պապու օշին ու սուրէն կ'իտէր :

Երկու աղբէր հէծան, ու խառն էրեցին Արզրոմայ նստողին
ու էկան : Իկան գացին ըդ մարդուն երկու աղբէր խառն էրեցին,
ու կայնան հոաջ : — Ահադին ու քու փեթու շաւիղէն մարդ
էն ըդ երկու աղբէր :

Արզրոմ նստող Ամիրէն շատ հալ էրեց ըզուր մօտէն . հար
ցուց զուրանց էն ու ջնն, ու ասեց :

— Գուք ի՛նչ մարդ էք :

Սանասարն ասեց

— Մենք Բաղդըրու Խալիֆի տղէկներն ենք :

Բդ Ամիրէն ասեց .

— Հայ, հայ, հայ (ու թոթուեց զուր փող
պաա ըզուր մօտէն) : Մենք ըզուր մեռըներուց կը փախ
նինք, ըզուր կենդընուն սուր կ'իդանք :

Մենք ձրդի տէր չընք կըռնայ եղնի . յուր վե կ'երթաք,
դացէք :

Սանասարն ասեց Սբամէլիքին .

— Աղբէր, մենք ըդ պապու մօտէն կը փախնինք . զըդոր
անուն մըր վրէն հօրի՛ ենք դրի . ըստի յուր որ դացինք, որն
որ հարցուց, ա՛տինք՝ Մըրդ բան չկայ, նը պապ, նը մամ, նը
տուն, նը վախ : Բըլէն խալի զմըրդի տիրեն :

Հոնկուց դարձան ետեւանց, զարկին գացին մօտ Արսայ
նստող Ամիրէն, էն լէ զըդ պատճառ տուեց ըդ տղէկներուն :
Ու ընոնք ըդ տեղէն դարձան . խառն էրեցին իդա հեղ Կապուտ
կողի թագաւորին, ու գացին :

Կապուտկողի թագաւոր զըդ մարդիկ տեսաւ շատ հալ էրեց
ըզուր մօտէն : Աբամէլիք խառն էրաւ ու կայնաւ ըզուր առջեւ,
շատ դուր էկաւ ըդ թագաւորին :

Հարցում էրեց ըզուր մօտէն թէ,

— Օղուր գուք յուստայ էք . ի՛նչ ունիք . ի՛նչ չունիք :

— Թո՛ւյ բանմ՝ լէ չունինք, ասեցին . նը մամ, նը պապ, խա
խա չունինք :

Սանասարն եղաւ չըլուշի, ու Աբամէլիքն եղաւ շաւիղէն :
Մէկ ժամանակ ըզուր հըմլայ կեցան :

Օրերուց մէկ՝ Սանասար Աբամէլիքին ասեց .

— Բդ խառն սմա կ'երանք ու մըր խառն հըմալ մնաց : Ի ու
տուն, ասեց, ոչ դուն շաւիղ եփէ, ոչ ես չըլուշ կպում խամ,
առւրտուն չերթանք ուրան երեւան :

Կապուտկողու ըդ թագաւոր քնուց իմցաւ : Եր էն կայ, նը

էն: Բ՛դ հաղ կանչեց զըզ մարդիկ, առեց էկաւ Թագաւորն, ու
ասեց .

— Օչու, «իւր ես հռաջ ասեցի ձրդի թէ, ձրդի ի՛նչ կայ,
մամ: պոսպ . ու դուք պատմութեն էրիք թէ՛ մրդի բան չկայ:
Գուք զձրը հարէ ինչի՛ վրայ էք էրե՛ :

Ասեցին .

— Թագաւորն ապրած կենայ . մենք՝ ողորթմայ է, մամ ու
պապ չունինք, մամ՝ քենէ պահենք, Աստրծուց ի՛նչ պահենք .
Աստ՛ մէկ խո՛ն մի տըւեր ենք մէ քիչ, ու թորկեր ենք էկե՛:
Խղա օրինակ աղբուրմի: Ու խո՛ւ էրեցին ուրան:

Թագաւորի սիրտ կրոջաց վըր ըրունց, ասեց .

— Օչու, չընէ՛ հրմալ է, առօտուն ձրդի քանի մի տուն
կ'իտամ, ու դացէք զձրը բերդ շինէք:

Բ՛դ Թագաւորն էլաւ տուեց ըրունց քառսուն տուն: — Հէ՛յ
հընէ՛ տուն . . . ամէկուն մէկ էշ ու մէկ ճախրակ — : Առաւ
տուն էլան բարձան զուրանց տներ, ու երկու աղբէր խո՛ւ էրե-
ցին ուրանց խո՛ւն ու գացին: Գացին էլան վըր ուրանց աղբրին
ու վըր ուրանց հիման:

Սանասարն ասեց Աբամէլիքին .

— Ա՛ւալ զեղա բե՛րդ շինենք, թէ չէ զեղա քո՛ն քո՛ն
ա՛ւանի:

Աբամէլիք ասեց .

Առաջ շինենք զհրոնց ա՛ւանի, ու նոր շինենք զմըր բերդ .
ըզ քո՛ն չըն կոնայ արեւուն առջեւ կենայ:

Ու խո՛ւ էրեցին զա՛ւանի:

Աբամէլիք ընդար զօրեղ էր, որ օր տասն տան տեղ կը փո-
րէր, ու տասն տուն կը շինէր . ըն մէկէլ լէ զփէտեր կը բերէր,
ու բանուածքը երկուսով կը շինէն . չորս աւուր մէջ լման ըզ-
քառսուն ա՛ւանի շինեցին երկու աղբէր:

Սօրոյ կրկին խո՛ւն զբերդ շինեցին, ու խո՛ւն էրեցին: Բ՛նքան
զօրեղ էն՝ որ քարէ սան քարէ սուն զարկեցին, ձաք թալեցին,
խո՛ւն զբերդ:

Աբամէլիք էլաւ էկաւ մօտ ուր կապուտկողի Թագաւոր, ասեց .

— Մենք քո ա՛ւան ենք, ու շիներ ենք ու թամամը զմըր

բերդ . էկեր ենք քու մօտ ու խնդիրք կ'էնենք քեզանէ, որ
իգաա ու մըր բերդին անուն դնես:

Բ՛դ կապուտկողու Թագաւոր շատ սիրեց ու ընդունեց զԱբա-
մէլիք, ու ասեց .

— Գայ որ զիս չըք մուցերի . . . :

Ու էլաւ զուր աղջիկ տուեց Աբամէլիքին, չընէ էրեց:
Չ աղջիկ որ պսակեցին վրէն, էլան Թագաւորն, աղջիկն ու տղէն .
ու քեռի Թորոս լէ ուրանց հետ գնաց: Հեծան ու գացին:

Բ՛նկաւ ուրանց առջեւ Աբամէլիք, ու գացին էլան վըր բերդին:
Հոնկուց Թագաւոր տուեց ձիու գըւխ, որ պըտի դառնէր, ասեց .

— Գուք ձրը բերդին անուն դրեր էք, ու խո՛ւն զիս կը
կանչէք ու կը փորձաք:

Աբամէլիքն ասեց:

— Թագաւորն ապրած կենայ . խո՛ւն էրա որ մենք ըզ բեր-
դին անուն չենք դրե . զէն կինանք որ բերդ մի շիներ ենք
կանգնցե:

— Ի՛չ խո՛ւ, չընէ՛ որ անուն չըք դրերի, քարէ սան տուն էք
զարկե, ըզրա անուն տ'եղնի ՍԱ՛ՆՍՈՒ՛Ն, Սասուն:

Մէկ ժամանակ մանցին հողի, քեռի Թորոս լէ կարգեցին,
ու էն լէ մնաց հոնի, ու Թագաւոր դարձաւ ուրան տեղը:

Աբամէլիք շատ զօրընդեղ մարդ էր . Մեւ սարի բոլոր՝ ու
չուր ՚ի Ծծմակայ քիթ՝ Մշու վերեւով պատան քաշած եղած
են չուրի Սեղանսրու գօտէնը վի Ճապաղջրու դուրան ու զըզ
քեռու լէ զա՛ւանի: Չորս քարէն լէ թողեց . ու միշտ հանապաղ
կը զարկէր զուր քարէն, ու կը հեծնէր զուր ձին, ու ինչ խո՛ւն
չէն ու չանաւոր եղնէր, կը բռնէր:

Օրերուց օրմ՝ լէ զարկեց գնաց չուրի Մըսըր, ու Մըսըր
լէ զա՛ւանի . գնաց գիշեր ըզ Մսրայ կեցողի կնկան խեչ պառկաւ .
ու եղաւ իրնէ ա՛ւան մի: Ու Մսրայ Թագաւոր լէ խնցաւ որ ըզ
տղէն Աբամէլիքիցն է . չընէ՛ ընդրայ անուն Աբամէլիք էր, զտղի
անուն լէ դրեցին Մսրամէլիք: Ու Աբամէլիք լէ սպանեց զՄս-
րայ Թագաւոր . առաւ զընդրա կընիկ, ու նստաւ Մըսըր . եղաւ
Թագաւոր:

Բ՛զի թող մնայ ըզ տեղ նստուկ:

Բ.

Սանասար նստուկ էր Սասուն. ուր պապու կռքեր չըն թողի որ ըդի «լէւրէր ու ելաւ խրո» էրեց ուր պապուն ու մամուն ու գնաց Բաղդադ: Ուր պապ նրստուկ էր «սնչաբէն» տեսաւ որ ուր աղէն Սանասար կ'իդէր. ու ճանչցաւ ու ասեց.

— Ի՛յ, մեռնիմ քրդի մեծ կուռք, ի՛մալ զքո մատաղ քաշիր բերիր. յար յե՛ք է մանցե՛ զմըկէլ լէ կը քաշես բերես:

Մամ, չընի խաչապաշտ էր, նստաւ ուր աղէկներն ապով արսունք թափեց:

Պապ առեց թուր ու սուր ու գնաց. կանչեց ու ասեց.

— Արի երթանք, որդի, երկրպագութեն արա մեծ կըռքին, որ զքրդի մատղեմ:

Ասեց աղէն.

— Աբօ՛. քո ճոչ կուռք շատ զօրաւոր կուռք է. գիշեր լէ չըբ թողնե, որ մենք ընտեղ «լէւրէրէն», յար յե՛ք է մանցե՛ զուր մէկէլ մատաղէ կը քաշէ ու կը բերէ:

Առաւ զտղէն, ու մտան կռքատուն:

Տղէն պապուն ասեց.

— Աբօ. չէ՛ դու գինաս որ մենք գացինք՝ մենք պատիկ էինք. մենք զքո կռքի զօրութեն չընք գինե. դէ՛ դու կղի քո կըռքին երկրպագութեն տուր, իշեմ ի՛մալ կ'իտաս, ուսնեմ:

Պապն ասեց. — Հըմլայ, լաս, ու կղաւ երկրպագութեն տուեց:

Տղէն ասեց.

— Աբօ. քո կուռք ի՛նչ զօրաւոր կուռք էր. որ դու յերոր կղար, իմ աչքեր մթնեց, չտեսայ ի՛մալ էրեցիր: (Չընի չհասաւ որ առջի բլէն զարկէր, Տալուէն կոճկներ չարձկլաւ): Ասեց. Աբօ, Աբօ, իդա հաղէ երկրպագութեն էրէ, տեսնենք ի՛մալ կէնես, որ ես լէ կենեմ:

Ու հեղմ՝ լէ յերոր կճաւ պապ, աղէն ասեց. «Լա հացն ու գինի, տէրն կենդանի». ու կուրդ մի իջաւ, ու զուր պապ Խալիֆէն եօթն հալ գետին վե իջուց: Առեց զկուրգն ու ինկաւ մէջ

կըռքերուն, զըմէն լէ ջարդեց, ու առաւ զարծըթներ լցեց ուր Տալուէն էէ ու բերեց տուեց ուր մամուն, ու ասեց.

— Մամօ, իդոնք էրէ քրդի չէն:

Մամլէ կղաւ վըր քիթ ու բերնին, երկրպագութեն էրեց, ու ասեց.

— Պոհանամ քենէ երկնի ու երկրի ստեղծող, գայ որ զմըղի աղատ էրեցիր էն շաբաթ ձեռնէն:

Բերեց զՍանասար փասկեց, ու պապու տեղ զրեց վըր Եսէ Եէն: Բնի ընտեղ մնաց: Պառնանք Աբամէլիքի վընէն:

Գ.

Աբամէլիք, որ նստուկ էր Մըսըր, զուր մօտից եղող աղէն զՄսրամէլիք թողեց ուր տեղ. ու ինքն էկաւ ՚ի Սասուն: Մէկ ժուկ մ՝ ու ժամանակ ըդ մէջ ընցաւ. քընիմ տղայ ըղուրա մօտից եղան. մէկի անուն զրեց՝ ՂՆՂՂ ԱՓՈՔՐԻԿ, ճոչ տղի անուն զրեց՝ ՅՈՒՆՎԻԳԻ, մէկին՝ ՉԻՆՈՎ, ՈՎԱՆ, մէկի անուն լէ ԽՈՐ ԳՈՒՍՆ. ու յըմու պսակի անուն լէ ԳԱԵԻԹ:

Ի՛դ տղէկներու մէջ Ղնձղափոքրիկն ու Յոանվէզին իսկի բանի պէտք չեղէն: Բմա Չէնով Ովան հըմալ ձէնով էր որ, եօթն զըմշու կաշի կը թալէր արեւ չորցընէր, ու կը փաթթէր գինք, ու կը բօռէր, որ չեղնէր պատուէր:

Գաւիթ քընց զըմէնլէ հընարով էր. ուր զօրութեն էլ լեղուով Եսէն չեղնի:

Իդա անգամ մէկ ժուկ ու ժամանակ մնաց, հալուրաւ Աբամէլիք. օր մի օրերուց ինք ու յինք նստաւ ու շաբաթ եղաւ, ասեց:

— Չորս կողմ եղաւ ընձի շաբաթ, ետեւ իմ անցման էլ ո՛ր իմ ձժերուն օրութեն օ՛հնէ. թէ որ էնէ՛ պաի Մըսրամէլիքն էնէ, էլ Եսէն մարդ չիգնայ զիմանայ իմ շաբաթեաց:

Իլաւ խրո էրեց Մսրամէլիքին ու զընաց: Ծեր ժամանակն էր: Ասեց.

Մտրամէլիք ոչ ու զու լէ իմ անլուսն ես. թէ ես շուտ մեռայ, իմ ճժեր անստէ քրդի. թէ զու շուտ մեռար, քու ճժեր անստէ ընձի. ես կը պահեմ: Ղառձաւ ու հկաւ, մնաց ուր բերդ: Մահու օրն հկաւ, մեռաւ:

Մտրամէլիքն հկաւ զըզրա ճժերն առաւ ու գնաց. չուսի զուր պապու Եսայի չըր մոռցի: Աթոն տարի Սասուն սուգ մնաց Արամէլիքի մեռնելուց ետեւ:

Օրերուց մէկ նստան ու գրեցին գինեխում քեռի թորոսն ու գեղացիք:

Գեղացիքն ասեցին.

— Քեռի թորոս, մըր տղէկներ հալւորան, ու մըր աղ ջրկտիք պառւան. թը զու կինաս թը մըր եօթ տարի սուգ պա հելով մըր Արամէլիք կը անլուսն, եօթ լէ ալի կը պահեմք:

Քեռի թորոս ելին տուեց զուր զրկըցներուն. ու ասեց.

— Կարգէք զձըր անղէկներ ու աղջրկտիք. սուգ պահելով բան չեղնի:

Գրեցին զուրանց գինեխում ու քէ կրեցին: Քեռի թորոսն ասեց զկթխէն ՚ի ձեռք. կայնաւ. ու միտք արեց. նը կը խմէ, նը կը դնէ: Թորոսի տղէն ՚ի փողանէն ձէն տուեց պապուն, ու ասեց.

— Աքօ, ըզունք Սասնոյ ծուերն են. մկայ մէկ ան խոսք քե կասեն. եա խմէ, եա գիր գետին քէլէ:

Պապ վերուց տղին ասեց.

— Հէյ շան որդի. ես նստիմ հողայ կերուխում էնեմ: Մտրամէլիքն իգայ տանի գմըր ճժեր. զԱրամէլիքի տղէկները զըրթրիէ, ես նստիմ հողայ կեր ու խում էնեմ. ամօթ չէ մըրդի. «Հաց գինի ու տէր կենդանի», քըն զըր կըրթխէն հեւլ խմած չեղնիմ. ելնեմ երթամ իմ ճժերուն երեւան:

Քեռի թորոս Սասնու զարկեց ու զընաց ՚ի Մըրըր. շուրջնը եզան ինք ու Մտրամէլիք ու նստան. ասեց.

— Հայրէ, ես ու զու Աստու գատաստուն: Ղորդ է, զու ու Արամէլիք իրար հեա անստէլ եղեր էք, ան գերին գին եղնի, տիրուն կը հասնի:

Իշան ու գացին շուրջնէ. ճժեր հասաւ քեռի թորոսին:

Մտրամէլիքի աչք շատ կը վախենայ ըր ճժերուց. քեռի թորոսին ասեց.

— Բեւ' արի զըր ճժեր ընցու իմ թրի տակն, ու առ ու գնա:

Իշկաւ ու Եսայի կրեց տղէկներուն քեռի թորոսն:

Յոանվէգին ասեց' երթանք ընցնինք ուր թրի տակն ու երթանք: Մըրկէլ երկուսլէ հմալ ասեցին: Բ՛՛՛՛՛՛ Ղաւիթն ասեց.

— Կըսպանէ թող ըսօր սպանէ, որ Եսայի ասեն ճիժ մ' սպա նեց. ես ընդրայ թրի տրկով չըմ ընցնայ. հըմալ կ'էնէ որ վաղ ես մեծնամ սուր չքաշեմ ուր վրէն:

Ուր ահուն քեռի թորոս զըզոնք Եսայի կրեց որ տանի ընցու թրի տրկով. Ղաւիթ զընկաւ ու կայնաւ, ու չերթայ թրի տր կով. քեռի թորոս բունեց զՂաւիթի պառեկն ու հըտեց որ ընց նայ թրի տրկով. Ղաւիթ չգնաց թրի տրկով, կըշտով ընցաւ, ուր ճոչ բոթ քիսաւ ՚ի ջարդու քար' կրակ էլաւ մօտէն. յեբոր Մտրամէլիք տեսաւ, շատ վախեցաւ, ու ասեց.

— Իգա պղտիկ է էսքան է, որ մեծցաւ ինչ տ'եղնի: Թէ որ ընձի շուրջ մի եղնի' ըզրա մօտէն է:

Քեռի թորոս առաւ զճժեր ու հկաւ ՚ի Սասուն. Յոանվէգ գին գրեց բերդի մէջ ուր պապու տեղ. ու Ղաւիթ' որ ըմնու պատիկն էր, գրեց հորթերու առէջ:

Գ.

Ղաւիթն էր, որ կօպալ մի կը զարկէր հորթերուն, քառսուն հորթիկլէ հեա կը գըրտուէր:

Օրերուց օրմ' լէ քշեց զհորթեր հանեց սարի գլուխ. տե սաւ որ հորթըրածի մէկ լէ ուր հորթերուն կը քէլուէր, ու ըն գրիէն հկաւ: Ղաւիթն ասեց.

— Օ' մարդ, զու ընձի կը քէլուէր, զու կայնի որ ես իգամ կօպալ մի զարկեմ որ զու սասանես:

Բ՛՛՛՛՛՛ գրի ասեց Ղաւիթին.

— Գլխուդ արեւուդ մեռնիմ. ես լէ քօ պապու գեղի հոր թրածն եմ. ու իգա' ուրմկայ հորթերն են:

Դաւիթն ասեց .

— Էլ Ես Եւ Ես հորթերու վախ քամ գինայ . զիմ հորթեր լէ դու պահէ . յերոր երթուլ վախ կ'եղնի . տուր իմ առէջ , տանիմ :

Ու ըդ օր առեց զհորթեր վախն հետ ու կկաւ ՚ի գեղ : Խնդա-
ցաւ քեռի Թորոս ու ասեց .

— Որդի , հրմայ քառուլ եղի . ըմբն օր վախն հետ արի գնա :
Դաւիթն ասեց .

— Քեռի , իմ հընար չէր կդ . ընծի աղէք մի բռներ եմ .
ըմն օր տի պահէ զիմ հորթեր . ըսդիր աղէկ տը տիրապրտեմ :

Օրերուց մէկ ուր ընկեր անգըցաւ . Դաւիթ շատ վերաւ-
որաւ : Բդ տղէն լէ մ'ասի , ըդոնց զեղ ցասման ժամ է , պատա-
րագ է , տղէն կդ ապով անգըցեր է . կկաւ : Դաւիթ ըզրան ասեց .

— Բսոր դու իմ ձեռնէն իմալ պտի ազատուիս :

Տղէն ասեց .

— Դաւիթ , գլխուդ արեւուդ մեռնիմ . ես քո ահուն հեղմ' լէ
չկայնայ , ու զըն ցասման ճաշից զդալմ' լէ չկերայ , քշեցի
զհորթերն ու կկայ . ընուր ապով քիջմ' անգըցեր եմ :

Դաւիթն ասեց .

— Դու նստի հողայ , ես երթամ քե ճաշ առնեմ իգամ :

Դրեց զկօպալ վըր թեւին ու գնաց . զարկեց ինկաւ ՚ի ուրմիկ ,
տեսաւ որ զհէրիսէք զըմէն հանած են դրած ՚ի կալ . երէցներ
կկած են կ'օրհնեն : Դնաց զկօպալնի էձգեց ՚ի չորս կանթէն
պղինձ մի՝ հրմալ լքցուկ , ու գրեց վըր թեւին : Օւրմցան ըդ
երէցներ ու ըդ մարդեր որ հող էն : Մարդու մէկ կանչեց թէ՝ .

— Բդի Ես զպղինձ տարաւ հէ՝ :

Երէց կանչեց .

— Քո Եստու սէր , ձէն մ'էնե . ըդի Սասնու ծուրուցն է .
կը դառնայ զմրդի ջարդ ու բուրդ կ'ենէ . զուր գլուխն ուտի ,
թրղ տանի :

Դաւիթ լէ առեց զպղինձ լքցուկ ճաշով , կկաւ մօտ ուր ըն-
կեր : Եստեր է ընկեր ու կ'իլայ :

— Հէ , հէ , ասեց . զինամ դու յօրի՝ կ'իլաս , զճաշ բերեր
եմ , զաղ ու զեղ չըմ բերերի . էն ապով կ'իլաս : Կե հրմայ զճաշ .
իրկուն գնա զեղ ու զաղ կե վրէն :

Եսեց տղէն .

— Դաւիթ , գլխուդ արեւուդ մեռնիմ : Օւեղ ու զաղն ես ինչ
էնեմ : Դեռէլան քառսուն հարամի (խարամանի) դեւ , զարկե-
ցին զմըր հորթեր տարան , ու գացին :

Դաւիթն ասեց .

— Դու հողա կեցի . իդա տեղու հորթերուն իշէ . ես կ'եր-
թամ զմրկըլտոնք կը դարձում :

Ու ընկաւ հորթերու ետեւն ու գնաց , առեց զըռէջք , գնաց
էրի մի դուռ , ու կայնաւ : Դաւիթ հողի մէկ ձէնով բօռաց , սար-
սափ թափաւ վըր ըդ դեւերուն , (Իմալ որ Քրիստոսի ձէն ընկաւ
դժոխք ու սատանէք խրոզլան) : Էդ հրամիներու մեծ յերոր
լեց , ասեց .

— Դիդի , ըդի Դաւիթ՝ Երամէլիքի տղէն է . ելէք Եստե
էրեք որ չսպանէ զմրդի :

Մէկ մէկ դուրս էլան , ու Դաւիթ մէկ մէկ կօպալ զարկեց ,
ու քառսունի գլուխ լէ գնաց , ու շուրալ մնաց . զըդ քառսունի
ականջլէ կտրեց ու տարաւ էրի մօտ քարու մի տակ պահեց : Դա-
ւիթ զկօպալ ողմըցուց ՚ի դուռ , ու մտաւ էրի մէջ , տեսաւ որ գօ-
լոն մի՝ ոսկիէ , մէկ՝ արծաթ . աշխըրքի ճալ ու աստե՝ քանի որ ուր
պապ մեռերէ , ըզունք աւերութեն էրած են , ու լցած էր էր :
Դուռ մի բացեց , որ ձիու բուռակ մի կապուկ էր յինք : Ինք ու
յինք քառսունի եղաւ , ու ասեց . — Քեռի , իդա ճալ ըմէն քըզի ,
ու իդա շուրալ ընծի . կ'իտաս՝ տուր , չքս իտա՝ զքըզի լէ կը հա-
սում իդունց :

Հեղմ' լէ ինք ուր գլխուն կ'ասէ .

— Եստե լէ քըզի , շուրալ լէ քըզի . ես ինչ կ'էնեմ :
Դարձաւ իշեց որ քառսուն կանթէն պղինձ մի դրուկ էր օճախ
վրէն , քառսուն հորթիկ լէ մէջ : Օւ կօպալ կը մտու կանթներ ու
կը վերցու . ջուր կը դարտկէ ու հորթերու ոտքեր լէ կը լըլայ
մէջ . կը շալկէ ու կ'երթայ : Ես ու կկաւ մօտ ուր ընկեր . առեց
զընկեր ու զմնացած հորթեր ու դարձաւ կկաւ ՚ի ուրմիկ . կանչեց
զհորթերու տէրվտանք ու բերեց , ասեց .

— Թէ որ իմ աղբօր ձանկ մի Ես կըտրէք , վայ վաւլէր ձըր
շուրալ : Օւ ըդա պղինձ լէ ծախէք . թող եղնի ձըր հորթերու տեղ :

Ինք լէ ջոկեց զուր հորթեր, ու կէսօրին էկաւ տուն քեռի Թորոսին ասեց.

— Քէլէ, առ քսանըմ ջորի, ու երթանք Տալ բերենք, որ դու լէ ուտես ու քո եօթը պորտ լէ. յար յե՛ք ես տեղնիմ հորթրած:

Ու առան զջորէք ու գացին: Գացին մօտեցան էրին. քեռի Թորոս տեսաւ որ դեւեր բիծած են էրի դուռ, ուռած են, եղած ամէկ քընց Պող բլուր: Քեռի Թորոս վախենալուն պըրծուց զուր ջորին մըկէլ ջորեցներուց, ու փախաւ:

Գաւիթն ասեց.

— Տնաւե՛ր, ես ըզունց սուրուց չըմ փախի, դու ըզունց մեռնեցուց հօրի՛ կը փախիս. ասեց, թէ չըս աւատայ, դարձի քո ետեւ, պալի տակ իշէ, զըմընու ակընջներ լըլեր եմ հողի:

Քեռի Թորոս տեսաւ, ու դարձաւ առ զջորեստան ու մտաւ յէր, ինչ կէր չկէր ժողվեցին, զբեռներ բռնեցին:

Եսեց.

— Քեռի Թորոս, իդա Տալ ըմէն քըզի, ու իդա շահալը ընձի. կ'իտաս՝ տուր. չըս իտա՛ զքըզի լէ կը հասում իդունց:

Եսեց.

— Ես, Տալ լէ քըզի, ու շահալը լէ քըզի. ես ի՛նչ կ'էնիմ—: Թախիլե՛ր ասեց քեռու բերնից, ու էլաւ հեծաւ զբուռակ, խառ կ'իտայ, մէկ կ'երթայ դինա, մէկ կ'երթայ դիտայ: (Քուռակ չէ. քեռու խառնեմ օճալ քուռակի զօրութեն):

Հըմլա Տալով Խաճալով էկան ՚ի Սասուն: Գաւիթ գտաւ աղէկ բազէ մի, ու ընկաւ արտեր նեճէլ կ'էնէր: Էլ հորթեր թորկեց:

Օրերուց մէկ եկաւ աղքատի մ՝ արտի հանալտաւ, որ եօթ նըքո սուքոն ունի, ու եօթ կորի կորեկ, զչորսն աւրեց. մնաց երեք: Մէկ էկաւ շահալ բերեց աղքատ հալորուն ասեց.

— Քո տուն աւրի. էլի գնա արտուդ երեւան. զիշեր կ'իգայ զէն երէք կորին լէ կ'աւրէ:

Հալորն էր, առաւտուն ըն գլխուց չուր աղօթք կ'էնէ. ու կ'ենայ կ'իշէ զարտն աւրեր է: Մէկէլ կը տեսնայ որ Գաւիթ՝ բազէն ՚ի ձեռք, հեծուկ զբուռակն, էկան: Հալորն ըզ տեղ անիծեց Գաւիթին, ու ասեց.

— Դու Եստըծուց ըսկի չը՛ս վախնայ. դու վըր իմ կորեկին ես կորի՞՞. եօթ նըքո ունիմ, եօթ կորի կորեկ. չորսն աւրեր ես, մանցեր է երեք: Կորի՞՞ ես, գնա զքո պապու Տալն առ, որ Ծծմակայ գլխէն կ'երթայ հար ՚ի Սեղանսարու գօտին՝ շահալէ է Սարամէլիք, ու կ'ուտէ. գնա զէն առ: Վըր ընձի՛ ես կորի՞՞:

Եսեց.

— Հալոր, մ՝անիծի ընձիկ. առ բուռ մի ոսկի. զքո նըքոն էրէ —: Ու զարկեց զբազէն:

Խօջայ Գաւիթն էր, ասեց.

— Քեռի Թորոս, էլի զիմ պապու կուրչն ու հեճալ տուր ընձի, որ կ'երթամ կուռ. զիմ պապու Տալն ինչ կ'ուտեն, դուք ընձի չը՛ք ասէ:

Էլաւ քեռի Թորոս գնաց մօտ Յոանվէզին, ուղեց զուր պապու կուրչն ու հեճալ:

Յոանվէզին չտուեց: Հեղմ՝ լէ դարձուց, ու ասեց.

— Կ'իտաս՝ տուր, չըս իտա՛ կ'իգամ կը մարմնեմ, գլուխդ կ'երթայ, շահալդ կը մնայ:

Յոանվէզին վախուն տուեց ուր պապու կուրչն ու հեճալ, ու քեռի Թորոս բերեց տուեց Գաւիթին:

Ըզ գիշեր Գաւիթ քնաւ, տեսաւ երած. առաւ քառսուն երինջ ու գնաց վըր սըբ բանձրիկ Մարաթուկայ. մատղեց զերընջներն ու լողցաւ մըջ արունին. շատ լաց ու աղաչաց Եստըծու երեսն ու վե իջաւ Եստըծուց ուրան սուրբ Նշան մի ու սանդր մի. (ու հմկայ լէ ըն սուրբ Նշան՝ հանդէ ՚ի դաւառ՝ Օջրկայ տուն.) համբուրեց գտուրբ Նշան, դրեց աջ ծոցքի Խառնեմ, ու սանդր լէ դրեց ձախ ծոցք:

Ե.

Ըզ Սարամէլիք լեց որ Երամէլիքի տղէն հասեր է, ու էլէ կ'իգայ ուր վրէն կուռ, ուրան Խառնեմից լէ Խառնեմն էլաւ առաւ զուր աղգար, էկաւ որ տի գէր ՚ի Մարաթուկ, Գաւիթի վրէն. տեսաւ որ կընկտիք կայնած են ճամբու վրէն, ասեց ըզունց.

— Չըզի պար ասէք, խաղցէք, չուր ՚ի ես իգամ—: Եսեցին.

— Մենք զի՛նչ ասենք ու խաղանք . չէ չը՛նք գինայ թէ զի՛նչ ասենք :

Խօսքսն ուրանց ասեց .

«Կարձ կընկտիք էրկանք աղան ,

«Լըրկէն կընկտիք զուղտեր բառնան .

«Մեր Խօսքսն գացեր Սասուն ՚ի բան ,

«Մուղալ եղներ բերէ լըծան .

«Օ կարմիր կոլեր բերէ կըթան ,

«Գարունն է՛լ կը շինենք եղ ու չորթան» :

Մեկէ կ'իշէ որ կնկտիք ուրանց զըզի կ'ասեն ու կը խաղան : Բզոնք լէ կ'առնեն զասգար կ'իգան ու կը լցուին Մարաթուկայ բակ :

Բզ Մարաթուկայ երիցու աղջկան լէ աչք կայ Գաւիթի հետ . երիցու աղջիկ էկաւ Խօսքսն բերեց Գաւիթին , ու ասեց .

— Գաւիթ , Խօսքսն գլխուդ ու արեւուդ . էլի տես ինչ Խօսքսն ասգար է եկե բակի մէջ , անթի ասգար են : Երիցու աղջիկն ասեց , գնաց ետեւանց , ու դռն գրկափակ քաշեց :

Գաւիթ թրուաւ էլաւ , ու ասեց՝ «Եւ հաց գինի , տէր կեն , գանի» . ու բռնեց զասգրի մարդերու կըծան զգլխներ , մարմնեց , շփուէ գնաց պատնից դուրս , ու գլուխ մնաց բակի մէջ : Բռնեց զԽօսքսն լէ , քակեց զակուէք ու շարեց ՚ի ճակատ . ու զճընք լէ էրեց քրնց շան խառան , կախեց վզից , ու ասեց .

— Դէ գնա շփուէ տար Մարաթուկին . ուրան մարդ կայ թըղ գոմէ , չուրի ես իգամ :

Խօսքսն հեղմ՝ լէ էկաւ մէջ ըդ կընկտոնց . հեղմ՝ լէ կ'ասէն ու կը խաղէն : Կնկան մէկն ասեց .

— «Խօսքսն շան , Խօսքսն ,

«Իդա գիէն գացիր քրնց գէլ դազան ,

«Տնդիէն էկար քրնց շուն վազան .

«Մընք է վիզդ քրնց խառան ,

«Տերանդ է բաց քրնց պատուհան .

«Տերնէդ կ'երթայ քրնց շփուէ տրկի թան ,

«Շանձեր վըրէն կապած դարուան» :

Խօսքսն ասեց .

— «Տօ շընացած , գէլ անդգամ ,

«Եւ գիցայ թէ Սասուն դաշտ ու դուրան էր .

«Չը գիցայ թէ քար ու քար ու կապան էր .

«Տն ճըժեր որ նոր են էլած դիւանական էն ,

«Ուրանց նետ կայ քրնց ձիթ խըցի գերան ,

«Որ կը զարկէն , բերան կը բացուէր քրնց պատուհան .

«Տն մանկտիք որ հետս էր ժողպան լցուան ՚ի Սարաման :

«Գարուն որ ջուրն էլաւ , կը ժողպէ բերէ ճոճ ու բլոր ար . մաղան .

«Տն ժամանակ ձըզի է՛լ շինէք եղ ու չորթան» :

Իդա անգամ Գաւիթ էլաւ Խօսքսն էրեց գնաց Մարաթուկի վրէն . էկաւ որ՝ ահագին ասգար ժողպեր են , ու նստեր Սեղան սըրու գօտին : Գաւիթ ասեց .

— Ուխտ եղի , չուրի ես կանանց կարմիր շփուէ տակ եօթն օր բըրընձ էլաւ չուտեմ , կուի չէնեմ :

Էս անգամ ըդ տեղէն Գաւիթ զարկեց գնաց արեւպտոց դիէն Քընէլա էկաւ , էկաւ ու շփուէ գէմ կայնաւ : Յերոր ըդ ասգար տեսաւ զըդ ձիւաւոր , զանդայ բռնեց ու վախեցաւ : Մէլէք հարցուց .

— Գու ի՛նչ մարդ ես :

Եսեց Գաւիթ .

— Եւ արեւպտոց թագաւորի աղէն եմ . էկեր եմ ձըզի յօգ :

Մէլէք շփուէ զարկեց . եօթն օր հըտիրաց հաց կերան . վըր ութնին էլաւ զուր ձին հեծաւ , երկու շփուէ գնաց էկաւ , ասեց .

— Էլի , որ ես էկեր եմ քո վրէն կրուի . յար յե՛ք դու ու տես զիմ սրապու ճուլ :

Կուի կցեցին : Գաւիթ կանչեց «հացն ու գինին , տէր կեն , դանին» :

Եւ՝ քեռի թորոս լսեր է զըդունց կուի , քաշեր է մէկ բարդի ծառ , դրեր է վըր բիջին , ու էկաւ : Ինք կայներ է ձուրու գլխուն , ու ըդունք ձուրու մէջ կուի կ'էնեն : Որն որ կը փախնի վեր կ'երէնէ . Գաւիթ կը՝ բօսայ՝ — Քեռի թորոս , դու ձորէ , ես ձորթիմ :

Աստուծոյ կայնան ու զորսն էրեցին թէ՛ « Լուսն է որ մինակ դուք երկուս կըռուէք, որն որ զօր կ'երդնի, թող կըռուէ հնոր եղնի »:

Ինչ կ'ասէ՛ դու նստի ես զարկեմ. էն կ'ասէ՛ դու: Աստուծոյ կայեցին որ պատիկ աղբէր Վաւիթ նստի:

Վաւիթ քաշեց զբաւակն ՚ի գլուխ. բռնեց զսուրբ Նշան Խաւի տակ, ու նստաւ: Սորամէլիք երեք « Կաթի ճամբայ մեկնաւ, ու իշտապով կ'կաւ կուրդ մի զարկեց ու ասեց. « Հող ես, հող դառնաս »:

Վաւիթն ասեց.

— « Հաւատամ խոստովանիմ բանձրիկ Սարաթուկ սուրբ Նշան, ես հըմալ եմ » քընց կանանչ կարմիր չափն տակ բըրնձ քիւն կ'ուտեմ »:

Իրեք անգամ ըր աւա զնաց կ'կաւ զարկեց ու ասեց. — « Հող ես, հող դառնաս »:

Վաւիթ լէ իրեք անգամ՝ « Հաւատամ խոստովանիմ » ասեց:

Իդա անգամ դօր կ'կաւ նստելուն Սորամէլիքին: Սորամէլիք հընդուաւ, կայնաւ, չըր նստի: Աստուծոյ մեղդրեցին զինք: Իկաւ առաւ զբաւակն վըր գլխուն ու նստաւ: Իդա անգամ Սորամէլիքի մամ մեղդրեց ու ասեց.

— Վաւիթ, շաքարն գլխուդ արեւուդ. չէ՛ կ'դ լէ քո աղբէրն է. մը՛ զարկի, խեղճ է:

Ասեց Վաւիթ.

— Հէ՛յ անգամ, չուրի հըմկայ որ էդ կը զարկէր, հօրի՛ չըր ասի՛ քու աղբէրն է: Բըլէ՛, ըր աւա թըրդ եղնի: Մէկ բըլէ՛ թըրդ եղնի Աստուծոյ Խաւի, մէկ լէ՛ քու Խաւի, ըմա զիմ ետի բըլէ՛ կը զարկեմ, եա կը մեռնի, եա կը մնայ:

Գնաց կ'կաւ կուրդ մի զարկեց. եօթ Կալ ՚ի գետին տարաւ զՍորամէլիք: Ու գնաց զաւակն զՄըսըր, ու նստաւ Թաղաւորի Խաւի:

Բ՛զի հող մնաց:

Օ.

Գաղղուանու Ամիրին աղջիկ մի կայ, անուն Խանդուգ Խաւի, ըրի լսեց Վաւիթի զօրեղութեն. Կաթ տուեց աշողի մ՛ ու ասեց.

— Գնա զիմ գովասանք էրա Վաւիթին. Եւսն իդայ հօգա, զերար առնենք:

— Աշողն էր էլաւ գնաց ՚ի Սասուն, զինէր խը՛յ Վաւիթն ՚ի Սասուն էր: Իկաւ ու էլաւ Յռանվէգու բերդ, զինէր թըր Վաւիթն է ընտել նստուկ: Նստաւ զաւակն էրեց Յռանվէգուն:

— Գիդի, ելէք զըրի ծեծէք էրէք դուրս. էրի կ'կեր է զիմ աղբէր խաբէ տանի:

Ծեծեցին ու տարան ձոր մի զըր աշող վըր ճամբուն թալեցին: Իրիկուան հօտընէր զուրանց եղնէր հեծած են կ'իգան գեղ. մէկի եղ խրտաւ, հօտաղ պատաւ վրաւէն. ոլըրդան գտան զաշող:

Աշող լաց ու աղաչաց ըր հօտընէրուց ու հարցուց. — Բ՛զ ո՛րն է նստուկ մէջ կ'գա բերդին:

Հօտընէր ասեցին թէ՛ ըրի Յռանվէգին է. Վաւիթ հանդ է Մըսըր:

Իկաւ աշող ոսկի մի տուեց հօտընէրուն. հօտընէր գովեցին զուր զաւակն կտորտանք տուեցին ուրան, ճամբէն ցըցուցին. ու աշող զէմ էրեց ՚ի Մըսըր. գնաց զԽաւի ինչ էրէց Վաւիթին. Վաւիթ շատ Երեւել տուեց ըր աշողին ու ասեց.

— Գու գնա, ես կ'իգամ:

Աշողն կ'կաւ Խանդուգ Խաւիին ասեց:

Վաւիթ լէ Մըսըրայ էլաւ շիտակ կ'կաւ ՚ի Սասուն: Սասուն կ'կաւ հասաւ ՚ի Ծըրծմակայ քիթ, տեսաւ որ գուծան մի վըր ճամբուն էր, արձկեց գտաւար, էրեց զէն. բըռնեց զԵրեւել հեծաւ զձին իտա զիէն կը քաշէր զգուծան կը հանէր Սարու գլո՛խ, ու ընդիէն քաշէր բերէր ցած, ու ըր հըմալ Սեւ սարու գլուխնը վե գլխուրաւ կ'կաւ վըր Սասունի գեղի հին: Իկաւ տե.

տաւ որ գրմէշ մի պրծեր է էկե ճամբու վրէն ու թըրքեր է :
Բ՛ղուր թրիք կը տեսնայ, կ'ասէ .

— Ընձի թ'որ շաւի՛մ' եղնի' ըղուր թըրքողեցնէ . չեղնի'
ըղուր թըրքողեցն է :

Տեսաւ գրմէշ մի տըլի մէջէն էլաւ : Գաւիթ' որ հըմլայ բան
ըսկի չըր տեսէ, քաշեց զկուրղն ու կայնաւ որ գըմշուն զարկէր :
Մէկ հօտաղ ընդիէն էկաւ . ու գըմշուն կը շէջէր : Գաւիթ գի-
ցաւ խըյ ուրան կը շէջէ, ասեց .

— Դօ, ես քեզ ի՛նչ եմ էրե, որ ընձի կը շէջէ :

Հօտաղն ասեց .

Հըդ քըզի սըն է, աղէկը . դու Սասնու ծնուն ես . դու շաւիթ
չըս տեսեր ես . ես իմ գըմշուն կ'ասեմ :

Եսեց .

— Դօ, հօրի կը ուրգես, ամօ՛թ բան է . ես հըմլայ բան չըմ'
տեսէ . ընդուր ինէ շատ կայ ձըր երկիր :

Հօտաղն ասեց . — Երի քըզի նշանց տամ :

Գացին Եւզուտայ դաշտ, որ ընտեղ գութան մի գոմըշներով
լծեր են ու կը քշեն : Իկաւ տեսաւ որ գոմըշտան շոքուց զու-
րանց լեզուն թալեր են գուրս ու գութան կը քաշեն . Գաւիթի
խեղձ էկաւ ըղունց վրէն . արձկեց զգոմշտանք ու տարաւ հօլ . ու
մանձկալն առ անիծեց ըղուր :

Եսեց Գաւիթ .

Մանձկալ, մ'անիծէ զիս . զըդ գութանի շէջէն տուր իմ
ձեռք — : Բռնեց զշէջէն ու քաշեց . մանձկալ կայնաւ վրէն ինն
փաթ զըվըրցուց զգութան :

Հօտաղն ասեց Գաւիթին .

— Բ՛ղի քո հընար չէ, իջի ձիու վրաւէն, քաշէ տեսնենք,
քո հընարն է թէ չէ քո ձիուն :

Իջաւ, տասն փաթ լէ առանց ձիու քաշեց :

Բ՛ս անգամ մանձկալն ասեց .

— Գաւիթ, շաւիթ քըզի . կէս օր է, նստի հաց կե ու նոր
գնա :

Գաւիթն ասեց .

— Չէ, ես կ'էրթամ . թըղ հաց ձըր ձժեր ուտեն . ես ուտեմ :
ուրանց բան չմնայ — : Եսեց նստաւ :

Ու յերոր հաց դրեցին, ինչ շէջէն հաց կէր ժողվեց ու մէկ
հաղ սրբեց գքասէք ու դրեց բերան :

Հօղաղն ասեց .

— Երման, ելէք փախէք, էրի մարդ կ'ուտէ հպա :

Գաւիթն ասեց .

— Դօ, կըլի գութան քաշող հաց կ'ուտէ . ի՛նչ կ'էնէ :

Ու էլաւ ըղ տեղէն իւր էրեց Խանդուղ խաւիթն ու գնաց :

Է.

Գնաց Խանդուղ խաւիթի խաւի գուռ . (ընտեղն է որ ըմէն
ուղընկներ կ'իգան կ'իջնեն) . էդ լէ գնաց որ մարդու մէկ խօտու
մի ձեռք' կայներ է դուռ : Գաւիթ հարցուց ըղուր .

— Տօ տըղա՛, քո անուն ի՛նչ պտի եղնի :

Եսեց .

— Իմ անուն Գօրգիղ է :

Գաւիթն ասեց .

— Գօրգիղ, ես Գաւիթն եմ . յերոր ես Խանդուղ խաւիթն
առայ, զքըզի կ'էնեմ ընձի քաւոր :

Իդա անգամ ասեց .

— Քաւոր Գօրգիղ, սը կայ ներս :

Եսեց .

— Շըբըգան Խորասական, Հըմլայ Դօսայ քաւիթն
ուղընկներն են էկե :

Եսեց .

— Օ՛ իմ ձին քաշէ կապէ դու : Քաշեց կապեց :

Հարցուց .

— Իդա ի՛նչ խօտու է դրած են քո ձեռք . ասեց, հըմ իշեմ :
Ու ձեռքէն առեց զխօտու ու թալեց . ու դըռ հըլլայ կ'երթայ . . . :

Ու ասեց .

— Քաւոր Գօրգիղ, ներս էրթանք, էնենք կեր ու խում :

Պաւիթ նստաւ, թաշկուկ ու անօթի է. մէկ կ'իջայ գինի կը վերուըն ըն մարդեր ու կ'իտան Պաւիթին. Պաւիթ լէ չկոնայ համբերէ, հըմա կը վերու գգինու տաշտն ու զըմէն լէ կը խմէ. ու կասէ. Պէ ստէք'անուշ եղաւ :

Գինին զՊաւիթ վերուց, ու զՊաւիթ տարաւ: Յերոր Պաւիթ հըմա կ'եղնի, ու գինուց գլուխ կը ցածցու գեանի վըրէն, ըն մարդեր զուրանց թրեր կը քաշեն որ զարկեն. ու յերոր գլուխ վի կը վերու, զթրեր կը դնեն ուրանց չոգի տակ:

Հեղմ' լէ որ հըմալ եղաւ, քաւոր Գորգիզ կանչեց.

— Սանհէր Պաւիթ, հոգի վնաստուն է, վրաստուն չէ:

Պաւիթ յերոր լսեց, ասեց՝ Գիդի զգուռ բռնէ:

Հմա ըդ մարդեր էլան ու փախան, ամէկ ջլոթ մի զարկեցին Գորգիզին ու փախան:

Ու Պաւիթ նոր կանչեց զԳորգիզ. հարցուց զԽանդուդ խուրճ թէ՛ յո՞ւր տեսնանք:

Գորգիզն ասեց.

— Խո՞ խուրճէն: Բսոր ուրբաթ է, քսան ջոռե՞ ուր առջեւն է. ու քսան լէ՛ ետեւն է. ըսոր կ'երթանք տեսնանք:

Գացին ողման խուրճի պատին ու կայնան Պաւիթն ու Գորգիզ: Ջոռե՞ մէկ մէկ ընցան. էկաւ Խանդուդ խուրճ: Չեռք թալեց Պաւիթ Խանդուդ խուրճի վիզ՝ ու երեք պագ առեց խուրճից: Խուրճ չխօսաց: Հեղմ' լէ, ու Խանդուդ բռնեց զՊաւիթի փողպատ, զարկեց ՚ի պատ, արուն թալեց քթէն: Հէրսոտաւ Պաւիթ:

Ու ըդ տեղէն դարձաւ խոստ ուր սուրբ Կշանին, ու ձիուն, որ հեծնի: Ու ասեց.

— Քաւոր Գորգիզ, քաշէ զիմ ձին, որ աւրեմ զիդա քաղաք:

Գորգիզ աղաչանք էրեց թէ — կը խնդրեմ քենէ, իդա վախճ թըղ մնայ, մուրն է, լուսուն. լուսուն էլի, աւրէ ու գնա:

Պաւիթ լէ իր հէրսից պառկեր է վըր մահճքին. էլ քուն լէ չտանի, թէ՛ յե՛ր կ'եղնի որ լուսնայ, ես ելնեմ աւրեմ զիդա քաղաք ու երթամ:

Խանդուդ խուրճ լէ խուրճէն մէջ յեյրոսի կ'էնէ. խօսու ջոռե՞ն էկաւ ասեց.

— Սեւ յեյրոսի էկե քո վրէն. Պաւիթ հանդէ ըմկայ զքո պապու քաղաք կ'աւրէ ու կ'երթայ:

Կապեցին զուրանց խուրճէն ու դարձան. ու շիտակ էկան խուրճ գուռ զարկեցին, որ բանան:

Պաւիթն ասեց.

— Ուհա, ուհա. ըդ ինչ խուրճ են իդա քաղաքիք. ինչ չըն էնե յար աուրտուն, կ'ասեն ըմկայ էլի աւրէ ու գընա:

Գորգիզն էլաւ տեսաւ, դարձաւ Պաւիթին ասեց.

— Բզուէք քոլ են, կոտշով չեն: Գուռ բացեցին:

Խանդուդն էկաւ մօտ Պաւիթ: Խանդուդն ասեց.

— Պաւիթ. դու պագ մի առար քո ծամբու խուրճ համար: Սէկ լէ առար քո խուրճի համար: Սէկ լէ առար Լսածու խուրճ համար: Օ՛ էլեւի պագն հօրի՛ առար: Գուռ քո պապու կտրիճն ես, ես իմ պապուն: Լսած են՝ զաղջիկն առ եղբիսուց, որ տըղէն եղնի քեռիստան: Խըյ, Շըբըգան, Խորասական, Լորայ Հըմկայ խուրճներու զըմէն ես բերե ընձի, որ էլեւի պագ կ'առնես իմ մօտէն:

Իդա անդամ Պաւիթ կակղցաւ, ու ասեց.

— Չո՞ւնի հմալ է, լուսուն ես կ'երթամ զընոնց գլուխ կը բերեմ քըղի — ու ասեց. — Ես հանդէ կ'երթամ. եղաւ որ ընդոնք եմ վրէն զօռ եղան, թէ զիս սպանեցին, թը գուռ քո Լստուած կը սիրես, արի զիմ ջոռե՞ն ձանչցի. վըր իմ աջ թեւին մնէ խաչ մի կայ, ձանչցի, վերու, բի, արի, պահէ:

Պաւիթն էր, էլաւ ընկաւ ծամբէն. քեռիստաներ տեսան որ ձիաւոր մի ընդիուց կ'իգայ. ձիու խուրճ երկինք կ'եղնի: Լսեցին.

— Բզ ձիաւոր կուռի համար կ'իգայ. չգինանք ըղի Սըգոյի (սուրբ Սարգսի) ջորդերնոցնէ — : Կանչեցին հարցուցին.

— Լս՛ մարդ, դու ինչ մարդ ես, յո՞ւստայ կ'իգաս: Չընք գինայ դու զԽանդուդ խուրճ կը ձանչնաս. զըդա մատնիկ չըս կունայ հասու ուրան:

Պաւիթն ասեց.

— Եղէկ կը ձանչնամ, ըմա ես էկէր եմ որ ձըր գլուխ տաւ իմ Խանդուդին. ես չըմ էկի մատնիկ տանելու:

Բզ Շըբըգան Խորասականի վերին ունք (յօնք) էնքան էր

կախուի, որ էկեր էր հաստ վըր սրտին. ու չարիքով կապեր էր ու զարկե ետեւանց վըր պատեկին :

Ըն մըկել Լօսայ Հըմզայ Բարեբեւի ներքեւի մոռթ զգետին կ'աւլէր ու կ'երթէր :

Առան իրար Վաւիթն ու էդ երկու Բարեբեւի ու չարիքով, որ մի յար իրիկուն : Վաւիթ կանչեց. — «Եւ հաւատամ խոստովանիմ բանձրիկ Մարաթուկ սուրբ Նշան, Յիսուս որդի դու օրհական» — ու զարկեց զերկուսի գլուխ լէ կտրեց, ու զերկուսի բըջամ լէ կապեց յիրար ու Բարեբեւի աւա թալեց վըր Բարեբեւի. ու ընդունց լեղուն կախուած՝ զգետին գոթնի ախօսի աւա կը վարէր : Բերեց զըղունց գլխներ, էկաւ ճամբու կէս, տեսաւ որ մէկ ձիաւոր մէջ երկինք մէջ գետին խառ կ'իգայ ընդիէն, կանչեց վըր Վաւիթին :

— Հօ, գըրզի քո վախին հաւը պահէ. Երբբայն Խորասական, Լօրա Հըմզայ Բարեբեւի էս քոսէ էկե — : Պատեկի Բարեբեւի առաւ Վաւիթից, կուրդ մի զարկեց : Վաւիթ զեւծ զարտկեց : Կուրզն առաւ ձիու զանգուն տարաւ գետին :

Վաւիթ մէկ լէ շիտկաւ վըր Բարեբեւին, ասեց. — «Եւ հացն ու գինի, տէր կենդանի» — : Օ կուրդ տարաւ որ զարկէր գլխուն, ըզի գձաւ, ծամեր թափաւ առջեւու. Վաւիթ տեսաւ ու ճանչցաւ որ Խանդուկ Բարեբեւն էր, ուր Բարեբեւի փոխեր էր էկե Վաւիթի առէջ : Վաւիթ ասեց :

— Վէլ անգգամ, գլուխս կ'իգայ որ կ'ըլ մի զարկեմ գըրզի իտամ գետնի տակ. ըզի լէ երկու հեղ եղաւ, որ Բարեբեւն կ'էնես զիս :

Առան զիրար ու դարձան Խանդուկի քաղաք, ու էկան իջան : Իդա անգամ կանչեցին զԽանդուկ Բարեբեւի պապ :

Վաւիթն ասեց :

— Քու աղջիկ չըս իտար ընձի :

Պապն ասեց. — Չըմ իտար : Թէ կ'առնես ու կը մնաս հողա, կ'իտամ. Թէ կ'երթաս՝ չըմ իտար : Հօրի, իմ քոսէն շատ են, կ'աւրեն զիմ քաղաք :

Վաւիթ լէ ասեց. — Կ'առնեմ մնամ հողա. չըմ տանի երթայ :

Ըրբա վրէն՝ բերեցին տուեցին, զուրանց պսակն էրեցին, ու եօթն օր եօթ գիշեր հարսնիք էր :

Ը.

Մէկ ժամանակ յինք ընցաւ. ինն ամիս, ինն օր, ինն քաղաքի որ Երեսն : Աստուած ուրանց տղէ մի տուեց :

Վաւիթն ասեց Խանդուկ Բարեբեւին :

— Թէ որ ըզ տղէն ընձնից է՝ ուր վրէն նշան մի, զօրութեն մի տ'եղնի — : Բերեցին զտղէն Բարեբեւի էրեցին, ու բերեցին զգոթնի շինել պընդի տեղ փաթթեցին վըր տըղին. տըղէն էր՝ յերոր լաց ու ճմլտկաց մէջ ճղօրին, ըզուր վրաւու փաթուկ շինել կտոր կտոր եղաւ : Գոթնի գնաց Վաւիթին թէ :

— Տղէն լաւ տըղայ է. զընել կտըրտեց. ըմա ուր մէկ ձեռք քոսէ է, խըփուկ է, ու մարդ չկունայ բանայ զուր ձեռք :

Իշկաւ Վաւիթ նստաւ, ու զմանուկի ձեռք մաժեց ու բացեց, տեսաւ որ Բարեբեւի մի արուն ուր ձեռքու մէջն էր. ասեց :

— Հայ, հայ . . . զաշխարք արեր է կաթ մի արուն, դրեր է ուր ձեռքու մէջ : Թ'որ ըզի մնաց, ըզուր մօտէն զարմանալի բան տ'եղնի :

Բերեցին զտղէն լէ կնքեցին, ու զանուն դրեցին՝ ՄՀԼԻ :

Մնաց ժուկ մ' ու ժամանակ մի, տըղէն մեծցաւ. Վաւիթ էլաւ զտղէն թողեց ՚ի Վաղգուան մօտ ուր մեծ պապ ու ճոջիկ. ու առաւ զԽանդուկ Բարեբեւն ու քոսէ էրեց ՚ի Սասուն : Խաթթիք լէ ազգար ժողովեցին ու պատան կապեցին ուր դէմ, ու սէլերով ճարտար շինեցին, կուր կցեցին : Խանդուկ Բարեբեւն զընդունի սուրուղը կը զարկէր՝ զպատան կը քակէր, ու զսէլեր կը թալէր երկու քոսէ Բարեբեւի ճամբայ : Վաւիթ լէ կը ջարդէր զազգար ու կ'երթէր : Վարձաւ Վաւիթն ասեց :

— Խաթթիք, դուք ինչ քոսէն մարդ էք որ քոսէ դէմ կուր կ'էնէք. թողէք զիմ քոսէ տանիմ Սասուն, ու հըպամ՝ լէ իգամ կուրինք — : Ու ըզունք չհաւտըցան : — Որ հմալ է, ասեցին, դէ էրդըլցի քո ճոջի սուրբ Նշան, որ աւտանք :

Վաւիթ լէ ձեռք զարկեց վըր սանդղին՝ որ ուր խելքով
զսանդր տ'երգուէր, ձեռք առ սուրբ Նշանին: Աւ սուրբ Նըշանի
հունար լէ էն էր՝ որ զինք պիտի չերգուընէր:

Աւ Վաւիթ առաւ զՍանդուղ ու տարաւ ՚ի Սասնու բերդ:

Չեռք մտուց ՚ի ծոցք տեսաւ որ սուրբ Նշան էր ընկի ըն
Խաւթի ծոցք: ու ինք զէն էր երգուըցե: Ասեց.

— Ի՛նչ իմ բան Խաւթ է, երթամ լէ Եօշ, չերթամ լէ: Բ՛ն
տ'երթամ:

Օ, արկեց կհաւ ՚ի կռիւ, ու խըլածցիք զըդի նեղ լծեցին:
Չին լորնաւ ՚ի Չըշուայ շամբ, մէջ տըլին. վար կարու ըդ տըլի
միջէն խըլաւ կհաւ Լօխորայ ջրի վրէն:

Բ՛ն Վաւիթն որ Աբամէլեք ուղ էր, Աբամէլեք կկեր էր Իբրանի
ուղի տուն, ու զօրով գացեր էր էդ ուղի կնկայ մօտ, ու էդ կնկայ
անուն լէ՛ Երմշըմ Խաւթ էր. ու ըդուր մօտէն եղեր էր աղջիկ մի,
որ էն լէ ըդուընց աղջէն էր. էդ լէ շատ հունարով էր: Հա ըդ
աղջիկն էր առեր մէկ նետ ու աղեղ կկեր էր ըդ տեղու փըլըրու
մէջ թափըլտուեր էր: Վաւիթ ըդ Լօխորայ ջրի մէջ կը լող-
նէր. ըդ աղջիկ գողտուկ նետ մի զարկեց Վաւիթի պատեկ.
Վաւիթ էլաւ կայնաւ ու բօռաց. որ բօռաց՝ ձէն զնաց ՚ի Սասուն.
Չէնով Ովան, Խորգուսան, քեռի Ռորոս, Քնճղափոքրիկ ու
Յոանվէզին ժողվին զիրար: Չէնով Ովան լէ Սասնու բօռաց. —
Աւ կհան Վաւիթի հաւարին: Վաւիթ լէ ըդ ջրի մէջ զուր աղ-
բօր ձէն լսեց: Բ՛ն զուընք լէ կհան էդ ջրի խեչ, հասան Վաւիթին:
Վաւիթն ասեց.

— Չէնով Ովան, մենք որ բօռացեր ենք, ըդի ահու հըմկայ
չորցեր է. գաշէք զըդի գտէք:

Վաշեցին գտան որ մէկ չէնի աչքեր աղջիկ մի. բռնեց
Վաւիթ՝ զոտք գրեց վըր մէկ ոտովուն, ու քաշեց ճըւտեց, թա-
լեց սարու տրկու գեղ. ու զըդ գեղի անուն դրեց ՂՐԻՏԻՍ
ՂՐՊԿԻՍ: Աւ էդ գեղ լէ յար հմկա յանդէ Չըշուայ բերան,
ու անուն լէ՛ Ղապկիս:

Աւ ըդուընք առին զՎաւիթ էլան ՚ի Սասուն. չորս աւուր
լըման՝ Վաւիթ մեռաւ:

Իլան ըդոր աղբրտանք շէն էրեցին, որ քաշէն իտան Խան

դուրին, ու ընդուր ուղութեն ասեցին. խանըմ լէ ասեց, Հը՛ն
հու . . . Վաւիթից ետեւ ես տ'եղնիմ իդոնց կառայ . . . :

Քնճղափոքրիկն ասեց.

— « Խաւթուք Խաւթ, Եւ Տըշ, Եւ Տըշ,

« Վաւիթ Տըշ, « Խաւթն Խաւթ » .

Իդա անգամ Խանդուղն էլաւ բերդի գլխուն. ու յոնգաց
զինք թալեց. ուր գլուխն առաւ վըր քարին. ուր գլուխ ծակեց
զքար. ու գլխու տեղ՝ Սասնու կէս շնիկ (չափ) կորեկ կը լըն
յինք ու ծեծեն, սանդի տեղ: Աւր եօթ ճիւղ ծամի տեղ լէ՛ հմկայ
կ'երեւայ, ու մկայ լէ ըդ սանդ յանդ է բերդի առեջ:

Թ.

Վտման Վաւիթի աղբրտանք ու կհան վըր Խանդուղ Խաւթին.
ձեռ տուեցին Խաւթի ծիծ. որ կաթ կէր. չընէ որ ծիծ կէր:
Իլան ժողվեցին զիրար, ասեցին. Բըլէն ինչ որ եղեր է, ըն
տեղն է: Աւ գացին հասան ՚ի Վաղղըվան. ու տեղու Կստու
զին ասեցին.

— Մըր աղբօր ու հարսին ըդ տեղ ծիծ կայ. ուր է:

Բ՛ն զուընք լէ ասեցին.

— Բան չկայ:

Բ՛ն մարդիկ ասեցին թը՛

— Մըր նշան կայ. մըր հարսի ծիծ կաթ կէր:

Մըր ընդ ասեցին « Եւ » թը՛

— Եղջիկ մի ուր մօտից եղեր է, ու մեռեր է:

Բ՛ն զուընք լէ ասեցին.

— Մըր մեռելուն նշան կայ. մըր մէկ տարեկան՝ մէկ շէն
քովէ. երկու տարեկան՝ մըր երկու շէնքով է, ու հըմկայ:
Իլան գացին գերեզմըններ՝ որ ուրանց շէնքով գերեզման չկէր:
Չէնով Ովան ասեց.

— Բերէք զկաշիք փաթէք յիս, որ ես բօռամ:

Օ, Մհեր՝ Տաղալ է շինած ՚ի գետնի տակ. պահապան է
զրած վըր ուրան, ու զընի գրած ՚ի ներս:

Չէնով Ուլան փաթեցին կաշով՝ ու բռնաց: Մ՛հեր զուր ձէն
 հասկցաւ: Մ՛հեր էրեց որ պրտի ելնէր, ճոջիկն ասեց. — Բ՛դի
 ձըր ջնի՞ն ձէն չէ. ճրժերն են ու քաւուներն են. ընդոնց ձէնն
 է —: Մ՛հեր երեք հաղ որ զձէն հասկցաւ, զարկեց զքարէն
 կտորեց էլաւ դուրս: Գարգէն զգարգէն կտորեց. Լա՛հէն որ զար-
 կեց առջի դարգին, ընի առաւ մրկէլին. մրկէլ մրկէլին. զեօթ լէ
 ջարդեց էլաւ դուրս:

Տեսաւ որ ուր հողերտանք հող են, ուր պապ հող չէ: Հար-
 ցուց հողերտանց: որ Խլաթցիք զուր պապ սպանած են: Լաց,
 ու վըր քիթ ու բերնին ընկաւ գուճ: Որ ընկաւ վըր գետնին,
 ըզուր հողերդանք թափան վոէն՝ խմալ էրեցին չկոցան շիտկե-
 ցին:

Մ՛հերի արտուք զգէտին էրեց հանդակ ու գնաց: Իրեք
 օրն որ թըմաւ Մ՛հեր նոր շիտկաւ: Հեծաւ զպապու բռնակ,
 ու գնաց ՚ի Խլաթ, քար ու քանդ էրեց: Հըմլայ կ'աւրէ . . .
 ու կ'եղնէ Նըմրութայ գլուխ, կ'իշկէ որ ծուխ կ'ելնէր. հաղմ'
 լէ կը դառնէր: Տեսաւ որ պառուուկ մ' էր մանցի, զէն լէ բըռ-
 նեց. զամէկ ոտք կապեց մէկ ծառ, ու զծառեր թողեց. զէդ լէ
 հմալ սպանեց. Խլաթայ ծուխ ու մուխ կտրեց:

Ու ըզ տեղէն ինչ տուեց հողերտանց, գացին ուրանց տեղ.
 ու ինք գնաց Տոսպան բլուր: Ու յարի մկա լէ կ'ասեն էն տեղն
 է, ու օմեա լէ զուր ձին կը տեսնան, ու ըզուր ձիու շեռ օմեա
 լէ քարուց կ'իգայ:

Ժ.

Համբարձման գիշեր Մ՛հերի էրի դուռ կը բացուի, ու հրա-
 մանք չկայ որ ելնայ. գետին զինք չվերու. ոտքեր ՚ի գետին կը
 ձրկի:

Օր մ' լէ, նախորդ մի, Համբարձման գիշեր կը տեսնայ
 որ Մ՛հերի դուռ կը բացուի, նախորդ կը մանէ ներս. Մ՛հեր
 ըզուրից կը հարցու թէ.

— Ի՛մալ դուք զաշխար կ'ուտէք:

Ինչ լէ կ'ասէ՝ Խեղբով:

Կը վերու Մ՛հեր ու կ'ասէ.

— Չըր խեղքն ի՛մալ է. դէ զըդա ձիու տոպրակ վերու զար
 գլուխ:

Նախորդ իմալ էրեց, չկոցաւ վերուց. բերեց զձին տօպր-
 կին մօտ, բերան բացեց, զձիու գլուխ մտուց յինք, ու զթեւ թա
 լեց վըր ձիու վզին. ու ձին քանձրցուց զգլուխ. ու նախորդ քա
 շեց տարաւ ուր տեղ կապեց. ու ասեց.

— Մըր խեղք հըմլա է. մեք հըմլա կ'ուտենք զաշխար:

Ու նախորդ հարցուց.

— Մ՛հեր, դու յե՛ք տ'ելնես ըզ տեղէն:

Ինչ լէ ասեց.

— Յեքոր ցորեն եղաւ քընց ալուճ, ու գարին եղաւ քընց
 մասուր մի. հըպամ՝ լէ հրամանք կայ որ էլնանք իդա տեղէն:

Իրեք խնձոր իջաւ յերկնուց,

մէկն ասողին, մէկ լսողին,

մէկ լէ ասձ աշխարին:

ԱՌՆԿ ԱՌՆՅԱԻՆ.

Թագաւորի գէպէնի կ'կորի. մեկ տխայ կ'գողնէ տանի իր տուն զգէպէնի կ'մորթէ. զըզ տխի մամնի ծուռէ. տխէն զմիսնի կ'եփէ, զինքնի զմամնի կ'ուտեն. տխեն կ'էրթայ դաստ մի դօլ զուռնայ կ'բերէ, քողք մի կ'թալէ մամու գլխունի, զմամնի կ'հաղցու զինքնի կ'էրթայ հար օր վար: Թագաւորի մարդիքնի պտըտեցինի էկան զէդ տխի պառեկնի կանան: Տխէն տեսաւ զմարդիկնի ուխարցուց՝ յնդէ ինչ՝ կ'ըսէք: Օ, ընդոնք լէ ըսին՝ «Թագաւորի գէպէնէ կորի, քղե անկճկլայ բօլ տանք, զտեխնի մղի ցուցու»: Տխէն լէ կ'ըսէ՝ խորպան, իդա սև եզնի բըլք եզան աղբերնէ. զըբ եզնի կարմիր եզան քուր օրթենէ: Մրդիկ ասին՝ «զիդայ ծուռէ, քզնէ զգէպէնի կ'խարցունք»: Տխէն կ'ասէ՝ գարի ցանիմ, գարի կ'քաղիմ, ցորեն ցանիմ, ցորեն կ'քաղիմ: Օ, ըրդ մարդիքնի իշեն օր ծուռ ծուռ խայ կ'էնէ տխէն, թորկինի գայինի: Օ, էդոնց գեղի մօտնի մարդ մի ոսատ էկաւ, զէդ մարդուց խարցուցին. էն լէ ըսեց՝ «յնդէ ֆլան պառվուցնի խարցուցէք, ձգի կ'ցուցու զտեխնի գէպին»: Ղնացինի խարցուցին զպառապնի, ըսին՝ «պառաւ, թագաւորի գէպիցնի խարանես»: Ղէվի միսնի կերայ, քողքնի թալի վըբ գըխուտի, դօլնի զուռնենի զանին, ե լէ հաղցայ: Մրդիքնի իշեն օր զէդ պառապն էլ ծուռ է, թորկինի զնացին: Տխէն զգէպէնի կերաւ զնաց:

ԱՌՆԿ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Քուրդ մի կ'եղի, զինդրան տխայ չի մնայ, զինչ լամուկ կ'եղնի կ'փիտնայ. կ'իգանի Հըլաշկերտու մհալը չոչան: Օ, էդ քրդունի լամուկ մի կ'եղի, տէրտէրմի զէն տեխէն կ'իգայ. քուրդ կ'էրթայի զէրիցու գէմնի կ'ըսէ՝ «էրեց» մղի լամուկ մի էղի, յնդէ յիգասի ձըբ ճփերու պէսնի խօթիս ջուրնի խանիս». էրեցլէ կ'ըսէ՝ յնդէ չէզնի, դուք քուրդ իք, մընք խայինք: Քուրդ լէ կ'ըսէ՝ «գըզի

կ'մորթիմ»: Օ, էրիցու չարէնի կ'կորի, կ'ըսէ՝ դէ բերէք: կ'բերենի վըբ շրուանայ գետնի. էրեց կ'բոնայ լամուկ ձեռք զոտն կ'կոխէ ջրի մէջնի կ'խանէ, կ'ըսէ՝ «ըլէլուեայ, բուրթնի բամբակ յէրէվանայ, ջուրնի կ'իգայ շերիանայ, քրդու լամուկ եւ սատանայ, խօթիմի բերանդ թաթխիմի ջուր դնիմ յուռնայ, աչպէնի կ'խփու յնդէ կ'բանայ, քղե կէս տարի ումրայ»: Քուրդնի զլամուկ առաւ զնաց:

ԱՌՆԿ ԵՐԿՐՈՐԴ.

Մեկ թագաւոր կ'եղի, զէդ թագաւոր զօրբայ է, թագաւորի անուն Ղամիլամ է. համայ Արարստան մեկ էլաղասի կայ Մաքմաղէ. զիդոր լէ աղբօր չորս տխայ կայ. մասուպի վրէնի կ'կուռին: Օ, իդոր աղբօր տխեկններնի կ'վերցուն զիրանց փայնի կ'փախեն յիգան զէդ Ղամիլամ թագաւորի երկիր. թագաւոր լէ խաբար է՛եղի: Օր մէ թագաւոր կ'վերցու զուր վզիրնի քանիմ՝ լէ ձիաւոր կ'էրթայ սէրան էնելու, կ'իշէ թագաւորն օր չադրներնի դաշտնի բունիր է, կ'ըսէ՝ «վազիր», հօս չատր չըմ տսերի, յուստ է. վզիր լէ յնդէ՝ «թագաւոր չըմ գինայ». «դէ էրթանք հօնի»: Ղացին խաբար առին թէ՝ «ձըբ ախի կօն դօր է». թագաւորն ցուցին, զնաց յիջաւ. զէդ ախի անուն լէ Քլէֆ է՝ աղբօր անուն՝ Ղալու Օ, իռէ, մըկ աղբօր անուն՝ Թառաֆ է, մեկ լէ՝ Յաջաջէ: Ղոջը Քլէֆ է: Օ, էդ Քլէֆին կնիկ մի կայ անուն Ալիֆ է. շատ շատ խորտախի: Թագաւոր օր կ'էրթայ զէդ տեխ, էդոնք լէ դացած ալուխուշ. թագաւորի աչքն օր կ'առնի զէդ կնկան, կ'ըսէ՝ «գիալօ զիդըմլայ խորտա լէ կ'եղի»: Քլէֆին կ'ասեն թէ թագաւորնի էկի յուգայ. Քլէֆ լէ զիդոր ազաթ կ'էնէ, քահէլ ձի փէշկէշ կ'անէ, չառնի». «հօրի՛նի չըս առնի», էնլէ կ'ըսէ՝ «էդայ կնիկ պտի խասս բնձի». էնլէ՝ «դէ՛ թագաւոր, օր կ'ըսիս կնիկ մի քըզի զուրբան եղի. քառսուն օր մղի մօհուլ տուր, արի կնիկնի տար»: Թագաւորնի զնաց. Քլէֆ մասլհաթ էրեց խըա ուր աղբրտանց թէ իմալ էնինք. խնարք էրին. բերեց քառսուն խաս սընդուկ զուգեց, քառսուն փայլեվան դրեց սնդուկների մէջնի՝ յըմէն թարգիր լէ տեսաւ զուր

քառսուն օր լէ թմնաւ. թագւոր լէ զուր ասկրով եկաւ, Քլէֆլէ
 զուր կնկայ շորերնի խաղաւ, դրին մհաւէնի, տարան. զացին
 չուր մօտըցան քաղքին: Քլէֆ լէ օր մտեր էր զինկայ խշլըլ զեր
 մի գրեց թագւորին թէ՛ զիմ ջհէզ զիմ աչիչ յառէջ պտի եղի,
 քրդի ադաթ հմլայէ. թագւոր լէ եղին էրեց՝ «Ջհէզ յըմէն լէ տա
 րէք հարամխանէն»: Մնաց յիրկուեն Ղ ամղամ թագւոր լէ զնաց
 մօտ կնիկ. Քլէֆլէ բուաց փայլէվնէրուն. սնդկներից յեւան,
 զՂ ամղամ թագւորնի էրին զեթու զեթու: Մնաց չուր լուսուն,
 կ'բերէ զէդ թագւորի մախլուխ, կ'բսէ թէ ձըր թագաւորնի սպա
 ներ իմ. որ զընձի կ'ուզէ թագւորիմ, որ չուզէ յեւնի քաղքից:
 Ղ ամղամ թագւորին քուր մի կայ, զտխէմ կ'առնի, զուր տխէն
 կ'փախի կ'էրթայ ֆռանգստուն. զէն տեխ տխէն աշըլ կ'եղնի:
 Քաղքի մախլուխ լէ խաբուէ էրին. Քլէֆնի մնաց հօնի թագւոր:
 Քլէֆ խանչեց զուր աղբէր, բաց՝ աղբէ'ր ես եղայ թագւոր,
 դու էլ զնա, զէլ տփի քըզի, էլաղասի եղի, ե լէ թագւոր»: Օլիո
 թագւորի ձեռնի պագուց զնաց: Հմայ զէդ Ղ ամղամ թագւորի
 աղբէրնի լաւ աշըլ կ'եղի, զէնտեխէն կ'յիգայ՝ Ջասասի զէմի
 աշըլութեն կ'էնայ: Օլիո Ջասասնէլ Քլէֆ թագւորի աներնէ,
 Ջասասլէ էլաղասի է, համայ Ջասասի քուր Ալիֆ, Քլէֆ թա
 գւորի կնիկնի, զերազ կ'տէնայ, օր զուր պապու զէվէքն ու զուր
 իրկան կ'էրթան վըր ջըրն, զէն կ'իշայ օր զուր պապու զէվէս
 նուց զէվէմի կ'պատի ջուր, իրկան զէվէսնուց զէվէմի կ'փիցու.
 մէկէլ կ'յիշէ օր զիդոր իրկայ զէվէսնուց զէվէմի կ'պատի զուր
 պապու զէվէսնու մէջ, զմէն լէ խըւ կ'էնէ կ'փիծու կ'էրթայ,
 զէնլէ կ'իշայ օր էրազէ. էրազ խսա կ'էնէ, կ'ասեն թէ զէվէն Ղալու
 Օլիոնէ օր դուշմանութեն պատաւ քո պապու տան խեանի, զմէն
 լէ խո կ'էնէ. Ալիֆ լէ բսեց «յիմալ էնիմ օր Օլիո տամ սպա
 նել, յնդէ բսեց՝ նրմլէ էկաւ, զէնլէ էս գիմամ»: Համայ Ղալու
 Օլիո շաբաթ մի խետ կ'յիգէր զաղբէր կ'տեսնէր, կը էրթէր:
 Օրմը մէ էկաւ զինոնց տեսաւ զնաց. Ալիֆ զշորերնի ձըւտեց
 զնաց դըխ Քլէֆ: Քլէֆ իշեց զէնոր շիւարաւ՝ թէ կնիկ քըզի
 ին՝ չէ դիպե. զէն լէ բսեց՝ «քու տուն աւրի, Օլիոնի էկաւ ձեռք
 թալեց զիս, թէ գլօխսի խըտ քե մեկ էնեմ, ե լէ չթորկի, զիսի
 հըմլայ էրից»: Քլէֆն բսեց՝ «կնիկ վաղայ հըմլայ էղի, օր ես զէ

նոր սպանեմ»: Քլէֆ առաւ քանի մի ձիաւոր, զնաց օր Օլիոն
 սպանայ: Ղացին օր Օլիո պարկերէ վըր քամկին. Քլէֆ թագա
 ւորնի բաց՝ «Ղալու զէդ ին՝ չէ բզնէ կ'զրուցես»: Օլիո լէ
 կ'ֆքրի թէ զուր աղբէր չէ, կ'ասէ՝ «ես ամբաղ զամբաղ կ'զրու
 ցիմ, քլէֆ քիմի աղբեր ունիմ, Ալիֆ քիմի աղպրկին ունիմ,
 խաճիճ քիմի կնիկ ունիմ»: Ալիֆ օր կ'իշի սիրտնի կ'բլի դառաւ
 զնաց: Օլիո չի գիցաւ, թէ զուր աղբէր էկաւ, զնաց: Ալիֆ
 ֆքրաւ որ Օլիոն բան էրէրայ: Օլիո էմլամ զնաց Քլէֆի
 մօտ, Քլէֆի մօտից զնաց Ալիֆի մօտ: Օլիոն օր զնաց, Ալիֆ
 էմլամ շորերնի ձըց զնաց դըխ Քլէֆ՝ «թէ էն հաղ ձէն էրիլ,
 իզհաղ էմլամ զիսի բունեց, թէ քըզի հըմլայ կ'էնիմ»: Քլէֆ լէ՝
 «դէ կնիկ ձէնմ՝ էնի քըզի լախայ չկայ»: Քլէֆ թագւոր զնաց դըխ
 Օլիո, բսեց՝ «աղբէր Օլիո կ'յիգաս էթանք սէրան էնէլու»: Օլիո
 բեխաբար է. «դէ յէլի էթանք»: Օլիո լէ վէրցուց քսան ձիաւոր
 խըտ Քլէֆին զնաց: Քլէֆի միտքնի էնայ, օր Օլիոն փիծու:
 Ղացին պրտրտեցին էկան խօռու մի պուուկ, կանան: Հմայ Քլէֆ
 զուր խայրաթու է կ'հհոստի՝ կ'պատի խօր, կ'թորկենքի կ'էր
 թանք: Քլէֆ թագւոր զնոր զսոր բաց թէ՛ մտէքի խոր.
 չմտան թէ կը վախենանքի: Օլիո հհոստաւ էկաւ թէ՛ զէնէք ես
 կ'պատիմ. շրիանի բունեց ու պատաւ խոր, ջուր խօրուցնի խանե
 ցին, զուրանք խմին, շիրիտ խաւրնինի պոցուցին վըր Օլիոն:
 Շրիտն օր պատաւ վըր Օլիոն, Քլէֆի ձին, Օլիոն ձին առան յի
 բար, կուվան. զէդ մարդիք թափան զէմալ էրին, չի համըլանի
 զիրարուց: Օլիո խօրու մէջնի լսեց զէդ զալմաղալ, բուաց, թէ
 զէդ ին՝ չէ շամաթայէ. բսեցին, թէ քո ձին ու Քլէֆի ձին կ'կուվեն.
 Օլիո լէ բսեց, դէ շամաթայ մ'էնէք. Օլիո խօրուց բուաց, թէ
 հէյ արապաղալ. խըտ բոռալուն առապաղալ ջոկվալի, էկաւ վըր
 խօրուն: Քլէֆ ֆքրաւ, թէ վայ զէս ինչէ ես կ'էնիմ. հայվանն օր
 հայվանէ, զիմ աղբօր ձէննի լսաւ ձոկվաւ. էկաւ զՕլիոնի խօրուց
 խանեց, էլ զիրար խետ չի զրուցին. էնի խեծաւ զէնի զնաց, էնի
 խեծաւ զէնի զնաց. իզ հախսի դուշմութեն պատաւ մըջ էրկու
 աղբօր: Քլէֆ էկաւ զուր քաղաք: Մընք դառնանք դըխ Ղ ամղամ
 թագւորի քուրջ տխէն, որ աշըլէ: Քլէֆի աներ Ջասաս հմալ
 կ'էնայ զէդ աշըլից, օր քնց յուր աղեկնի շատ. զէդ աշըլ ու

զուր մամ մասնաթ կ'ենեն, թէ օրմէ հմ'է մոլ հազ կ'ենէ, արի
 զբլէֆն ու զուր աներ խառնենք զիրար. տխն թէ՛ ապա հմալ
 էնենք. մամէ տխն՝ ապա կ'ընեսի զքու զէվէնի կ'քամիս,
 կ'երթասի Քլէֆ թաղորի խաս բաղէնին, կ'կապիս զէվէնի
 հունի. Քլէֆ կ'ընի կ'րսէ՛ «գեղայ վի՛ր զէվէնէ», դու չքս յերնի.
 զէնլէ կ'զարկէ զէվէնի կ'փիցու. օր կ'փիծու քըզի մեկ զէվէնու
 տեխ տաս զէվէ կու տան. մ'առնի, արի Չասասին ասէ. բլէմ
 դու շմանու թեն պատրցուցինք զիդոնց մէջնի: Տխն լէ զմալ օր
 մամն ասաց զէմալ էրից, տարալի զզէվէն խաս բաղէն: Քլէֆնի
 նետ ու անեղնի հօլեցի, զէվէնի պատաւ գետին: Չասասի աշը-
 ղնի յէլաւ, գլօխ ծեծեղէն՝ «վայ զիմ զէվէն»: լալէն գնաց դըխ
 Չասասնի: Քլէֆն իշեց օրթայ մեկ լալէլէն կ'երթայ, ըսեց թէ՛
 զէն նրնէ. գացին, իշին օր Չասասին աշըղնէ: Քլէֆն յնդէ՛
 մի թորկէք էրթայ զիմ աներ Չասասին ասէ, բերէք էրկու
 զէվէ յիտամ: Գացին Չասասներ թէ՛ տխայ արի. մըր թաղոր
 քըզի շատ զէվէ կ'իտայ. անկաճ չ'էրեց, գնաց Չասասի զիվան,
 լալովթէ՛ տխայ քըզի զիմ չ'է զիպի. տխն լէ Չասասին թէ՛
 ես էնք մէկ զէվայ. քու փեսայ Քլէֆ զարկեց փիծուց: Չասաս
 լէ՛ «դէ տխայ, դու մի լայ, վաղայ էղնի օր զքո զէվէնի փիծուց,
 զիսի խաթը չ'էրաց. ես լէ զէնոր փիծուս»: Չասաս գիր մի գրեց
 Քլէֆին թէ՛ փեսայ Քլէֆ, ֆլան օր արի դալու դաշտ զիրար
 տեսնենք, ուրախութեն էնենք ու գնա: Թուխտնի տարան Քլէ-
 ֆին. Քլէֆն մեկ քանի ձիավորով կ'կապի: Չասաս լէ շատ ձիա-
 վորով կ'կաւ զէն դաշտնի. յիջան կերանի խմինի, յէլան մայդան
 ջրինդ խաղան. Քլէֆն կ'կաւ. Չասասնի զարկաւ յէֆկուց յու-
 դայ յունա նետու անեղ մի շըջեց Քլէֆու վրէնի. զէնլէ հօնի
 պատաւ փեցաւ: Յնդախ օր Չասաս Քլէֆին զարկեց, դըր-
 հլայ չըր փիծերէր: Քլէֆ մարդու մի ըսեց՝ «զիսի զիմ իդա քա-
 ըու տակնի»: զէնլէ Քլէֆին պատրցուց քարի տակնի գնաց:
 Քլէֆն զուր արնով վըր քարին գրեց թէ՛ ան Օլիո, ան բրա-
 քու թուրնի Չասասին էլից չի կտրի, յիրկուն յիդաս զիմ մախ-
 փարից բոռասքի՛ «Քլէֆ խերիք է տուր Չասասի էլից խանիմ.
 յեփ օրթայ զիմ մաղբարից բոռացի, ըսի. «Օլիո աղբէ՛ր բօլայ,
 դու յենգայիս քու թուր խանի»: Քլէֆ զէզի գրեցի վըր քարին

ու փիծաւ: Չասաս լէ գնաց Քլէֆի թախանի առաւ. Քլէֆի
 տան խըլնի ջարդեց. Քլէֆի կնիկ փախաւ, գնացի մըր Օլիո,
 յաւալ խսայ էրեց: Օլիո ու զուր էրկու աղբէր, Թառաֆն ու
 Հաջաջ գացինի վըր Քլէֆին, իշին օր վըր քարին գրեց էր
 զուր արնովնի. տարան Քլէֆին խօրեցին ու գացին: Օլիո, Թա-
 ռաֆ, Հաջաջ, իրիք աղբէր լէ զուրանց Թապտիրնի իշին, խե-
 ծան ու կանան մայդան: Չասաս լէ զուր ասկար գումեց, էկան մայ-
 դան, չուր իրկուն էնդգար ջարդին Չասասի ասկրից, օր յիր-
 կուն իրեք աղբէր լէ սալամաթ գացին: Չասաս ֆքրաւ օր պտի
 Օլիո զուրանց քօքնի խալէ. բերին մայդանի գլօխ խոր մի փորին
 մնաց լուսուն: Լամլամ Օլիոն ու զուր էրկու աղբէր էկան մայդան:
 Օլիո լքնաւ դըխ ասկար, գնաց ու պատաւ խօրնի. օր պատաւ
 Թառաֆն ու Հաջաջ խասան վըր աղբօր. զէն տեխն լէ Չասա-
 սին ասկար լէ խասաւ: Լըրկու աղբէր մեկ ձեռքով թուր կ'զանէն,
 մեկ ձեռքով լէ՛ զաղբէր կ'խանէն. չուր Օլիո խանեցին էրկու
 աղբեր լէ ֆանայ եղան. իրիք աղբէր լէ գնացին զուրանց տուն.
 Թառաֆն Հաջաջ լէ փիծան. մնաց Օլիո մինակ: Օլիո զուր
 թաբդիրնի էրեց ու պատաւ Չասասի ասկրի մէջ, չուր իրկուն
 ջարթեց. գնաց Քլէֆի մախբարին բոռաց թէ՛ «Քլէֆ խերիքէ».
 գոռից ձէն չէլնի, թորկեց ու գնաց: Մեկ քանիմի օր հմալ օր
 պրտի Չասասի էլի քօք խալէր. համայ Քլէֆի կնիկ Ալիֆ հե-
 մալ հէքիմէ, օր Օլիո ինչդտուկ բրինդար էղնի՛ Ալիֆ կ'սաղցու,
 լուսունի կ'երթայ կուիւ: Չասաս իշեց օր Օլիո պտի զուր քօք
 խալէ, յէլաւ գիր մի գրեց զուր քուր Ալիֆին թէ՛ քու տուն ալրի
 դու քու աջօք գէրազ տէսերիս. զէդ Օլիո մըր քօք խալից. մընք
 քանի էնինք բընդար, դու կ'սաղցուս. զիմ չ'բանի վրայիս: «
 Չասաս զէս գիրնի ձամբից Ալիֆին: Ալիֆ գիրնի կարդաց,
 ֆքրաւ թէ՛ ես զիմ պապու տուն կ'ընցում. զէդ իմ չէ կ'էնիմ:
 Լամլամ Օլիո չուր յիրկուն ջարդեց, յիրկուն գնաց Քլէֆի մաղ-
 բարից բոռաց թէ՛ Քլէֆ խերիք է. և գնաց կուն: Ալիֆ կ'կաւ
 իշեց օր Օլիո բրինդար է. բերեց սլեմանինի ցանեց, էրից բէյուշ,
 դրեց սնդկի մէջ ու ձեփեց Թալեց ծով. խաբար էրից զուր աղբէր
 Չասասին թէ՛ արի Օլիոնի հօլի ծով: Չասաս զուր ասկրով
 կ'կաւ Օլի քօք հմալ խալեց, օր մեկնի չի մնաց. կէսնի Օլի էլից

ուայ եկան գացինի քաղաք, կէսին լէ սախլաֆ դրից, թէ յիրկուն
 օր եղաւ, ձր կօներնի կրակի շավըղ էրվաց գձրդի զազան խայր
 նաթմիշ կէնիմ: Ջասաս առաւ զուր քուր Ալիֆնի գնաց. մըսւ
 հաթ էրին, թէ Ալիֆլէ սպանենք, իշին օր Ալիֆ ճժով է. ըսին
 թէ մըսպանէք, Օլիոնի թալեր է ծով. մուխեաթ կեցէք, թէ տխայ
 եղաւ, Օլիոն օր եկաւ թողկէքի խետ թըղ կուլի. թէ աղջիկ
 եղաւ զէն լէ մամ սպանէք: Մնաց չուրի կնկայ վախտնի եկաւ,
 պարկալի բերեց տխէ մի. յնդէ ըսին՝ «դէ պահէք». տխի անուն
 լէ դրին Ջալրակ. մուխեաթ կեցան: Մընք դառնանքի դըխ Օլիո:
 Օլիո սնդուկ գնացի Պարվաղէլ թագուր կայ, զէն քաղաքնի
 դուրս յէլաւ. լողվորներնի իշին օր բանմի վըր ծովուն կնիգայ,
 գացին՝ օր սնդուկ մէ. բերին բացին իշին, օր ճոջ մարդ մի պար
 կուկէ մէջ, գացին Պարվաղէլ թագուրին ասին. կնլէ՝ թէ դացէք
 բերէք. բերինի. թագուրնի խանչեց հեքիմներին. հեքիմներնի
 յիմացան, օր սլեմանի է ցանաց վի իդոր բընին. հեքիմներնի
 զիդոր սաղցուցին. թագուր զիդոր խանչեց տարաւ, թէ՛ քու
 անուննի յին՝ չէ: Լչնլէ՛ զիմանուն գալու է: — Քու սանեաթնի
 ին՝ չէ: Լչնլէ թէ՛ ես սանեաթ չունիմ: — Ռալօ կ'եղնիս: Լչնլէ՛
 կ'եղիմ: Բերեց զէդոր էրեց ուլօ: Իլբի օր կ'տանէր ծովու
 զրաղնի արծնէր, իշեց, օր ծովից ձի մի դուս յէլաւ, գնացի ծով:
 Օլիո զէր խարխա նշանեցի մնաց, զուր խարխու վատէնի եկաւ,
 ծնաւ, օրձ քուռակ մի բերեց, զէնլէ նշանեց. զէն մկէլ տարին
 իլխինի տարաւ ծովու զրաղ, էլման զէն ձին յէլաւ, ֆալ էր
 ֆալնի կերաւ գնացի ծով: Լչմլամ խարխու վատէնի եկաւ ծնաւ,
 օրձ քուռակ մի բերեց, զէնլէ նշանեց մնացինի իլխին:

Խոալ թագուր կայ, զէր թագուր ասֆար բացեց վըր իդայ
 Պարվաղէլ թագուրին, զէրկուս լէ զուրանց ասկարնի գոմին. հմա
 զէր Պարվաղէլ թագուրին տխայ չունի, զասկարնի ճամբու կուի.
 զինքնի զուր կնիկ աղջիկ կ'լնեն քօշկի գլօխնի թամաշայ: Օլիո
 քօշկու տակնի բատան մի կայ. Օլաու ու գալին լէ յէլերէ հօնի
 թամաշայ կ'էնէ զասկար: Խոալ թագուրի ասկարն ու Պարվա
 զէլին մըխապըլ էղան. յընգախ օր Պարվաղէլ թագուրի ասկար
 էնոնց կըրգօտէրի: Պարվաղէլ աղջիկնի իշեց, օր դալու ուլօնի
 գբազան խեծերէ զանդուլամիշ կ'էնէ գբազան, կընկուց պրծերէ

արուներ կ'չուայ. աղջիկ մամուն խթից, թագուրլէ իշեց, օր դա
 լու ուլօյի կընկուց արուներ կըչուայ, չ'սպրանի խարցուց՝ «դա
 լու ուլօյ, զէր ինչէ կ'էնես». Օլիոնի իշեց օր թագուրնէ,
 ըսաց՝ «բանմը չըմ էնի». հմայ թագուր ֆիքրաւ, օր իդան խնարք
 կայ. տարաւ թագուրն զՕլիո թէ՛ արի զողորթն ասա, դու
 որն'իս, օր զիմ պապ սպանող Օլիո կ'ղնիս, քըզի բամլէ չըմ էնի:
 էնլէ՛ «ես Օլիոնիմ». էնլէ՛ «դու կընաս զիդա ասկար աղայ էնիս»:
 «Քու պապու թուր, հմէն ճակնի, ձին տուր, զիդայ ասկար աղայ
 էնիմ դամ»: թագուրլէ զուր պապու ճակերնի, ձին տուեց Օլիոն.
 Օլիո խեծավի ձին, գնաց կանավի մէյդան, իշեց օր Պարվաղէլ
 թագուրի ասկարնի փախաւ. Օլիո պատաւ ասկրի մէջ, զԽոալ
 թագուրի ասկարնի զմէն կոտորեց. զԽոալ թագուրնի բունեց բե
 ըեց, Պարվաղէլ թագուրնի եկավի յառէջ տարաւ ըսեց՝ «Օլիո,
 դէ յուզան քզի խամ մալ, խաղնայ, տօլլաթ». Օլիո լէ՛ «թէ
 քզնէ բամլէ չըմ յուզն»: թագուր լէ ըսեց՝ «Օլիո ես իմ մեկ
 աղջիկ զէնլէ խամ քըզի, մնացի հոս». Օլիո լէ յըպա՝ «թագուր
 սախ կենայ, ես քզնէ յիլի կ'էնիմ: Ինձի մուրազ ունիմ, քու ու
 վօյի մէջ էրկու քուռակ կայ, տաս ինձի էրթամ»: թագուր լէ
 ըսեց՝ դէ գնա, օր մէկ քուկներնի կ'ասիս տվի քզի, զիմ աղջիկ
 լէ տվի քզի». Օլիո լէ զուր էրկու քուռակ լէ բունեց, բերից,
 գնաց թագուրի կուշտ, փարայ առաւ, պատաւ ճամբէն, գնաց խա
 սաւ զուրանց քաղաքնի, իշեց օր դըռ Ջասասնէ թագուր, ըսեց
 զիդայ մէ քուռակնի տամ նալէլ, էրթամի դըխ մեր էլ, իշեց օր
 տխէ մի հօնի կանուկ է, ըսեց՝ «տխս արի հօսա, իդա մեկ օսկին
 քզի, զիդայ քուռակ բունայ կանի հօսայ, ես զիդայ քուռակ նալիմ
 ու բերիմ»: Տխէնլէ բունեց կանաւ հօնի Օլիո ճոջ քուռակ տա
 րաւ, օր նալայ, դու մ'ասի Ջասաս թագուրնի զուր վզիբ կ'պտը
 տեն, եկան, իշին զէր քուռակ, զէրոնց աղու իման գնաց թէ՛
 'զէր իմալ քուռակէ. Ջասաս թագուր խարցուց տխից թէ՛ զէր
 ինչ քուռակէ. տխէն լէ թէ՛ թագուր՝ մարդ տուեց զիս, թէ՛
 բունէ, ես զիդայ մեկէլ քուռակնի նալիմ դամ: թագուրնի տխի
 արախչիներնի առաւ, լիքը օսկի լըցեց ու ասաւ՝ «տխս էս օսկիքը
 կ'տասի ձիան տիրօջնի, կ'ասիս թէ՛ Ջասաս թագուրնի գձին տա
 րաւ»: Տխէն առաւ օսկինի կանաւ հօնի չուրի Օլիո եկաւ, իշեց

որ տխնի հօնիէ, ձին չկայ, ըսեց՝ «տխն, քուռակնի դո՞ր է» .
 ըսեց թէ՛ Ջասաս թագւոր զիդայ օսկիքնի տվեց, ձիննի տարաւ :
 Օլիո հեռուտաւ, չափալախ մի զանեց տխի զլօխնի ֆռաց, խե-
 ծաւ զուր քուռակնի գնաց : Մարդիքնի թափան տխի վրէն,
 ձէննի խասաւ թագւորին թէ՛ զիդամըլայ բան մը կայ : Թագւոր-
 նի ֆքրաւ թէ՛ Օլիոնէ, ըսեց՝ «իշէք թէ՛ յիրկինսի կրակ կպու-
 ցին էլնի՛ Օլիոնէ, թէ՛ օր չկպուցին յուրիշ մարդ է՞» : Գնաց
 էլի մէջ, իշեց օրթայ հօնի մնացիրէ զուր պղմամէրից քանիմ
 կօն . էկանի թափան, Օլիոն բարովեցին . մնաց չուր յիրկուն :
 Օլիոն ասաց՝ «իշու մի կրակ դրէք, հօսայ խալօն քաշիմ» : Օլէն
 մարդիքիէ թէ՛ Օլիո, Ջասաս թագւորնի վըր մղի սախլավէ
 դրի . հմայ կրակ կպուցինք մղի կ'մորթայ : Օլիո լէ ըսաց՝ «դուք
 կրակ էրէք, ես խասերեմ ձգի» . Բերին կրակնի կպուցին, Ջասաս
 թագւորնի իշեց, օր Օլի էլ կրակ կպուցին, տաս մարդ ճամբ-
 ցուց թէ՛ գնացէք զէզնի խաշպէք էկէք, տաս մարդնի գացին,
 ըսին թէ՛ թագւորի թամբիհէ՛ հօրին՝ կրակ էք էրի : Օլիո լէ
 ըսեց թէ՛ զուրբա՛ն, ե լէ զարիպ մարդիմ խալօն կ'քաշիմ : Օլէ-
 նոնք լէ ըսին թէ՛ ձգի կ'մորթինք : Օլիո լէ յէլաւ զէն մարդնի
 սպանեց, զէն մեկ մարդ ճամբցուց թէ՛ Ջասասին կ'ասես զուր
 ասկարնի ժողվայ լուսուն իմ սաֆարնի սաֆարէ : Օլէն մարդնի
 գնաց թագւորին խսայ էրեց թէ՛ քու տուն ավրի, Օլիոն է էկի,
 զին մարդ սպանեց, զիս լէ մրախաս էրեց թէ՛ թագւորին ըսն
 աակար գոմէ լուսուն կուլայ : Ջասաս լէ լուսուն շատ աակար
 գոմեց, Օլիո լէ զուր քուռակնի խեծաւ, ճակերնի կապեց կանաւ
 մէյրան : Ջասասի աակար լէ էկաւ : Օլիո պատաւ աակրի մէջ,
 ջարդեց . իրեք օր գեղըմլայ աակար էղաւ : Օլիո ջարդեց : Վզեր-
 ներնի ըսին՝ թագւոր, Օլիո խետ չարայ չ'էղի . հօր'ի զիդոր աղ-
 բօր տխայ Ջավրակ չըս թողի զիդոր խետ կուլ : Թագաւոր լէ
 ըսեց՝ զէ խանչէք յիդայ, էկաւ . թագւորնի ըսեց՝ Ջավրակ,
 կրնս խրտ Օլիոն կուլ էնիս : Ին լէ ըսեց՝ թագւոր, տուր ընձի
 ձի, դասամի ճակ, ե լէ կուլ էնիմ : Թագաւոր լէ տուեց ու լու-
 սուն գնաց կանավի մէյրան : Օլիոն ու Ջավրակ կուլան չուրի
 յիրկուն . հմայ Ջավրակ զէնոր զօռէց : Օլիո գնաց մըջ էլ . գու-
 մանի վրէն թէ՛ յօր յիմալ էղար : Օլիո լէ ըսեց՝ յօր զիմ բան

բօշ է, տխն մի ուստ էղաւ վրէսի, օր էնոր աղեկ ձի մի էղնէր
 տակ, զիսի կ'փիծուցէր : Ինոնք լէ ըսին՝ իմալ տխն էր,
 աճուճնի ին՝ է էր : — Ընուն Ջավրակի : Օլէնոնք լէ՛ զէն քու
 աղբօր Քլէֆի տխնէ : Օլիո լէ ըսեց՝ ես յիմալ զարկիմ էնոր,
 ձըր տուն ավրի, յօր ձեռքս չի բռնայ զարկիմ, ըպա իմալ էնիմ :
 զէ դացէքի ձըր Ըստուածնի, չուրի լուսուն իշեք իմալ կ'եղի :
 Ջասասի մարդիք իշեն, օր աղեկ ձի մի ըլնէր, Ջավրակ Օլիոն
 կ'փիծուցէր : Մեկ մարդ լէ ըսաւ՝ թագւորնի իդհմլայ քուռակ
 մի կայ . օր էն քուռակ քու տակնի ըլնէ, զՕլիո կ'փիծուցիր :
 Ջավրակ ջուղապ էրեց թէ՛ զէն քուռակնի կուտայ զնձի, ե լէ
 կ'էրթամ կուլիմ . թէ չէ՛ չըմ էրթայ : Թագւոր լէ ըսեց՝ խարիր
 Ջավրակ մունի, զիմ քուռակ չըմի տայ : Խոր վզիրներնի ըսին՝
 թագւոր քու քաղաքնի կուտաս մեկ քուռակու . էր ին՝ է կ'էնիս,
 մընք խարուլ չընք էնի . պտի էնիս ու տաս : Թագւորի չարէն
 լէ կորաւ . ըպա կ'իտամ : Ջավրակին ըսին : Հմա Ջավրակի պապ
 Քլէֆի իշեց, օր շուտվայ ամակղար էր, ըսեց՝ Ջասաս քուռակ
 տվեց Ջավրակին, լուսունի զհողեհերնի էրթայ սպանայ . յիքայ
 զուրին լէ սպանի . ֆքրաւ . յնդայ հիմկայ չէղի, լուսուն կ'ըսիմ .
 մնացի լուսուն էր խալօր, շուտ էկավի Ջավրակի իպրուխ լու-
 կանի վերցուց, կանաւ թէ՛ յօր լէ ես ջուր կ'պատըցուցիմ Ջա-
 վրակի ձեռքերունի, լվացվի : Ջավրակ քնուցի յէլաւ . խզմաթ-
 քարնի վաղաւ իպրուխ լականի օր խէր խալօրուց . խալօր
 բօրբօռաց, ձէննի խասաւ Ջավրակին . էնլէ զէն տեխից բօռաց
 թէ՛ զէդ ին՝ է բախտէ : Գացին խսայ էրին . Ջավրակ լէ խանչեց .
 յիդաւ թէ՛ Ջավրակ, յօր լէ ես զքու ձեռներուն ջուր պատը-
 ցում : Ջավրակ լէ ըսաւ՝ դու պատըցու : Խզմաթ քարներնի գա-
 ցին, մնաց Ջավրակն ու խալօր : Խալօրն ըսեց՝ «Ջավրակ,
 խուրբան, զէդ ին՝ է է կ'էնիս . Օլիո քու պապու հայիֆնի
 կ'առնէ, դու վիր հայիֆ կ'առնիս . ախր Օլիո քու հողեհերնէ,
 Քլէֆ քու պապնէ, Ջասաս թագւորն քու քեռինէ, զքու պապ
 իդամլայ սպանեց, զՕլիոն իդամլայ թախնի ծով : Հիմկայ էկեր է
 քու պապու հայիֆ կ'առնէ, քգի լէ թորկածայ վրէն օր Օլիոնի
 սպանես . Ջասաս քգի լէ սպանէ, ձըր քօք կորէ» . մախսաթ
 զըմէն ահվալ խսայ էրից Ջավրակին : Իշայ Ջավրակ թէ՛ խալ

վոր, ուստ կ'ասիս: Ինչէ քի՛, ճալրակ զբու անուն հօրի՛ է դրած
 ճալրակ. դու զէդ տեսէն ֆքրի՛, օր շատ անուն է վըր քզի
 դրածայ: ճալրակ լէ՛ զէ դու զնա խալվօր: Մնացի չուր զբու
 ոակ բերին ճալրակին. ճալրակ լէ ըսեց թէ՛ թագւոր, յօր
 ջառ պատրցու քաղաք. ինչդտուկ որձ մարդ կայ, յլնենի զիմ
 կուս սէյր էնին: Թագւոր լէ ջառ պատրցուցի քաղաք՝ թէ որձ
 մարդ քաղաքնի չի մնայ, յեւնի սէյր էնելու: Ինչ խարուկ որձ
 մարդ կէր, քաղաք չիմնացին. թագւոր լէ գնաց խրա խոնց,
 ասկարն դիփ տվեց կանաւ թարաֆնի: Օլուս ու ճալրակ պա-
 տանի մէյրան, կուվան. իղհաղ զէրկուսլէ չին խմչի զիրար
 զարկի: ճալրակ զօռեց, Օլու փախաւ, հեռացաւ ասկրից. ճալ-
 րակ ըսեց Օլին թէ՛ ափօ՛, հօրի՛ փախար, ախար դու զիմ հող
 բէրնիս. ես ֆքրեմ՛, ափօ՛, դու զիս լարս, ես զասկրի ետքնի
 առնեմ ու հօլենքի վըր ասկրին: ճալրակ փախաւ. Օլու լարեց
 ասկրի յետքնի առաւ ու էրկսով էլանի վըր ասկրին, հմալ ջար-
 դին օր մէրէ մօզիկ չի պրծաւ: ճասաս թագւոր բռնին ու տա-
 րան: Օլու թագադան առաւ գլխուց, մեկ մեկ խայ էրեց ճալ-
 րակին. յէլաւ յետկուցի դուրս: Բերին ճասաս թագւորին,
 էրին խիմայ խիմայ: ճալրակ բերեց զուր մամ բռթեց էրից խի-
 մայ, խիմայ: Օլմէն լէ խապուլ էրին ճալրակին թագւոր:
 Օլու վերցուցի ճալրակին գնացի Պարվաղէլ թագւորի աղջիկ
 լէ բերից ճալրակինի կնիկ: ճալրակի անուն լէ փոխին դրին
 Լսաստ. թագւոր նստաւ զուր թախտնի, պրծաւ: Լչրկնքուցի
 էրէք խնձոր պատաւ, մեկ ըսողին, մեկ լսողին, մեկ լէ քուլի
 շամշաթին.

ԼՈՒՆԿ ԶՈՐՐՈՐԴ.

Հնդու թարաֆնի մեկ քաղաք կ'եղնի, անուննի Մալբար.
 զէդ Մալբար քաղքի մէջնի մեկ խօճայ կ'եղնի. զէդ խօճին մեկ
 տխայ կ'եղի շատ խօրօտիկ: Տեսէն լէ իսկի յուղայ յունայ առու
 տուրի չի գացեր է: Խօճէն լէ զտխի բեռնեբնի կ'բռնէ: Օլրայ
 չրաղներնի կ'երթանի հնդայ քաղաք քոֆուտի: Տեսէն լէ կ'դնէ

զիդցա խետնի կ'երթանի Հնդ. Օրերուց օր մի կ'խանենի հօ-
 նայ, զուրանց բեռ, բարձ կ'դնեն խան մի. զուրանք կ'երթան
 քոֆրօթի: Տեսի անուն լէ Ռադաստ կ'եղի: Տեսէն լէ կ'երթայ
 խրա հտունց պատեն. իշեց տխէն տեսաւ օրթայ տխէմ՛ լէ զէն
 տեսէն կ'յիգայ, զիրար բարեի տվին. զերկսի սիրա լէ կպաւ զի-
 րար: Ին տխէն խարցուց թէ՛ դու յուստիս. ըսեց՝ Մալբար
 քաղքից իմ. զանունդի ինչէ. զիմ անուննի Ռադաստէ. յնդէ
 խետքի աղբէր կ'եղիմ. էնլէ ըսեց թէ՛ զիմ աղբէրն իս: Տարալի
 տուն. զտուննի ցուցուց. յնդէ՛ յեր կ'յիգաս զէսլէ քու տուննէ:
 Օլուր քոֆրօթնի էրեց, գնաց խասալի զուր տուն. մամն ու
 պապն էկան խնդացինի զուրանց օրդին. մնաց. զէն մկէլ տարին
 էմլամ թրտարուք էրենի. տխէն գնաց, զաղբօր տուն դրեց բեռ-
 ներնի, զուր քոֆրօթնի էրեց, աղբօրնի ըսեց՝ յելի՛ էրթանք որ
 մի քաղաք պտրտենք, խալեսնի խանենք, օր լուսունի էրթամ:
 Յելան քաղաքնի պտրտին, բանձր քօշկի սարի տրկով յանցանի.
 Ռադաստնի իշեց, օր յառջնի խնձորմ ընկաւ զէդ քօշկի սա-
 ըայի փնձարից. իշեց զէդ խնձորնի, օր չուտես էլիմես զէդ
 խնձորնի թամաշայ էնես: Տեսէն լէ վերցուցի դրեց ջէք: Մնաց
 օրթայ պտրտեցին էկանի տուն. իրկուն բերին զգինի սողթ
 էրին, օրթայ լուսուն զաղբէր ճամբուց: Ռադաստ խանից զխնձորնի
 դրեց աղբօր յառջնի. աղբօր իշեց զխնձորնի, զարկեցի վըր չօ-
 գերուն թէ՛ վա՛յ աղբէր, դու գացիր մաճլիսն բթլաւ, յէլանի
 դացին: Ռադաստ լէ թէ՛ ինչ էր, էղաւ խզմաթ քարին ըսեց թէ՛
 յելի՛ դոներնի փակս, օր քնենք: Յէլաւ խզմաթ քար լէ,
 դոներնի փակեց, տխէն լէ զշորերնի խանեց. տխէն զէն իշեց,
 յուրիշ յօղէմի, օր պատու յառիք փառլամիշ կ'եղի, տխի խել
 քնի գնաց. զէն իշեց օրթայ դոան ձէնի էկաւ, դոնիցնի մտաւ
 աղջիկ մի խօրօտ զքսի մէջնի պատուուկ, էկալի ըսեց՝ «բարո՛վ
 Ռադաստ, զիսի քզի խամար իմ պախի. արի քզի խազնայ ցուցում
 մալ ու դովլաթ»: Լուաւ զտխէնի, յնկաւ յօղէք, զխազնէք ցու-
 ցուց թէ՛ զեղայ յրմէն քզի փէշկէշ, ե լէ քզի փէշկէշ. գնաց
 աղջիկնի դաստ մի շօր բերեց, խազուց, զորդան դօշակ թալից:
 Լուսուն էլան. աղջիկնի ըսաց՝ «Ռադաստ, զուրբան, էլ չեմ թողի
 դու էրթաս, զիրար առնենքի, մնանք հօսայ»: Տեսէն չկարաց ջու-

զար տայ: Բնկերնի ըսին՝ Ռադաստ կորաւ. յուզայ յունայ պտը-
տեցին, օրթայ չկայ, յէլան. զուրանց մալնի բարձան ու դացին:
Աղբիկ դիցաւ օրթայ դացին. տխն լէ լաց թէ՛ իմ մամ ու պապ
իմալ կ'էնին: Մնաց տխնն հօնի չուրի չորս օր գնացին: Աղբիկ
ըսեց թէ՛ տխայ՝ գիր մի գրա՞ գրու մամուն, պապուն թէ՛ ես սաղ
իմ: Տխնն լէ գիր մի գրեց զուր մամուն, պապուն: Բսեց թէ՛
տխայ՝ զէդ գիրը տար տուր քու ընկերներուն, արի. թէ՛ որ չքս
էկերես՝ քզի հմլամ կ'բերեմ: Տխն լէ ըսաց՝ «քու տուն ալրի,
յօր չորս օր է գացած, ե լէ իմալ տանիմ»: Աղբիկ լէ ըսաց՝
«դէ յէլի ինա բանձր տեխ, քզի կ'խասում քու յընկերներուն»:
Տխննի յէլաւ բանձր տեխ. աղբիկ լէ բերեց տաշտմի ջուր, գրեց՝
տխի դէմնի, ըսաց՝ «տխայ՝ ես կ'կարդամի. զինչ վախտ օր քզի
գլօխով էրի, դու գքզի հօլէ ջուրն, յնցի զէն տեխ»: Աղբիկն
սուաւ կարդալ. զէն իշեց, օր աղբիկնի գլօխնի ծածից, տխնն ջու-
րին հօլեց, մեկ լէ զէն իշեց, օր զուր ընկերվանին, զուր մալ
խրա ճամբունի կ'էրթայ. ընկերվանլէ իշին, օրթայ զիդա Ռա-
դաստնէ: Կլանի, բարեւեցինի, խնդացինի: Տխնն ալալ խսայ
էրեց, զթուխտ լէ տվեց. յնդէ յէլէքի բառնանք: Օբեռներնի
բարձան. մեկ լէ տխնն զէն իշեց, օր զէն յօդի մէջնէ: Աղբիկնի
էկաւ թէ՛ Ռադաստ՝, հօրին՝ կը էրթիր, մնացի: Տխի գիր լէ
տարան տվին մամուն, պապուն, փշուամի լացին: Մենք լէ յի-
գանք դըխ տխին: Տխնն լէ շատ խելով է, շատ լէ զիտունէ.
աղբիկ լէ մէզեց թէ՛ տխննի ճամբիմ. հմայ զինչ բազրկան օրթայ
էրթայ գէն շհար սալամաթ չ'յիդայ, ճամբախ կայ հօնի, օր էր-
թայ մալն, թալաֆ կ'էնին: Աղբիկն յէլաւ թէ՛ «Ռադաստ՝,
խուրբան, մենք էղանք իրիկ կնիկ, միտ ճիթ կ'էդի, կ'ուտենք
գմըր մալնի, կ'խլի. արի գնա քոֆրօթ շհար, հօնի շատ լա-
սուուտուր կ'էդի»: Տխնն լէ ըսեց՝ դու գինաս: Յէլաւ զէդ աղբիկ
մեկ քանիմ բեռ զառ ու զարբար բունեց, իրեք բեռ լէ լողակ,
քանիմ լէ խզմաթքար ու տվեց տխին, ճամբէն լէ ցուցուց, ըսեց՝
«Ռադաստ՝, դու ութ օր լէ գեանի տըկով կ'էրթաս, մօմ շատ
տար, օր ֆանարով դուրս յէլնիս». զըմէն բան լէ սորվցուց,
տխնն ճամբուց: Տխնն գնաց չուրի խասաւ գէն տեխնի, օրթայ
գեանի տըկով կ'էրթայ. զմոմերնի կպուց, ֆանարներնի շինեց.

զնացին չուրի օր յէլանի վայի - վայի շհար, սինօս գնացինի,
մօտցանի շհարին, իշին օր մարդ մի էկաւ յառջևներնի: Օէդ
քաղքի մէջնի չորս ճամբայ կ'յիդայ, չորս ճամբաղլէ ամէն մեկ
ճամբու վրէնի կանած է, օր զինչ բազրկանի գայ, մալնի խֆթին:
Օէդ Ռադաստնի գնաց ճամբաղնի խարցուց թէ՛ զէդուր մալնի
մալալ կոհուն սուա: թէ՛ զինչ ունի խինդրած. գնացին ճամբաղ,
տխի խանու տեխն տեսաւ, գնաց զշորերնի փոխեց, քանի մի
իրգատ բերեց, զէդ տխու ճամբու վրէնի յանդէ քօշկ կ'գուքէ.
մեկ քանի խիտը էլ լողակ դրիր է հօնի, գէն իշեց օրթայ տխննի
էկաւ իշեց. յնդէ վերուցի լողակնի հօլեցի ջրի մէջ, շաղգեցի
խրտ տխնի: Օէդ Ռադաստնի շիվարովի մնաց թէ՛ զիմ էրկու
բեռ լողակնի բառագայի բերի. ճամբաղլէ ըսեց թէ՛ ինչ՝ կ'մէզիտ,
մեր շհար լեցլէ: Ռադաստ լէ ըսեց՝ ե լէ քու տուն ալրի, ե լէ
բազրկանիմ, խրիտսի էրկու բեռ լողակ է, զառ ու զարբար է:
Կնլէ ըսեց՝ «գեալօ՝, զէդ սրն է քզի խարեր է, դու զէդոնքնի
բերեր ես, վայ գքզի ֆիտուայ. ինչ՝ աղեկ օր դու զիտի ոսստ է-
կար»: Տխնն լէ ֆքրաւ զէնդրա բաներնի ըսեց՝ թէ՛ արի, սուալի
գնաց զմալնի, իշեցի ըսեց՝ տխայ գքու մալի բուհէնի սաս: Տխնն
լէ միդեց ու միդեց, թէ՛ ե լէ զխելօք բանմ՝ էնիմ: Տխնն ըսեց, թէ՛
ես զինչ՝ սախմ. կ'իշեմ զիմ մալնի գին չունի. էն լէ ըսեց, թէ՛
դուրբան, լողակն օր զնձի պէտք է. զիդայ մի սարնի զըմէն լօ-
ղակ է: Տխնն լէ ըսեց՝, ջանր՝մ, սուանց գնի կը խտամի քզի: Կն
լէ՛ է՛ ջանրմ, գնովի տուր: Յնդէ գնով չտվեցի տխնն. ճամբաղ
շիվարովի մնաց ըսեց թէ՛ ապա ինչ՝ կ'ասիս: Յնդէ զէդ կ'ասիմ՝
կըուզի՞սի տամ: Ճամբաղլէ ըսեց թէ՛ տուր: Տխնն լէ ըսեց՝ գիր
մի տուր, թէ՛ ես զիդայ մալնի սուայ անդին է. ճամբաղ լէ մէզեց
թէ՛ զիդայ տխնն ծուռէ, զիտի գոր կ'գանի. գրեց թուխտ մի,
տվեց տխին. տխնն լէ զինդրան թուխտ տվեց թէ՛ զիմ մալնի ան-
գին տուեցի զիդոր: Ճամբաղ լէ զմալնի տարաւ: Տխնն իշեց,
օրթայ բան չի մնաց, փոշմնաւ թէ՛ ես իմալ էնիմ. յէլաւ գնաց
շհարի մէջ. ինչ մարդ օր կ'իշէր՝ վայ վայ անելով կ'իրթէն:
Տխնն լէ շիվարաւ թէ՛ զիդայ ինչ՝ բան է. իշեց, օր խալիվոր մի
զէնտեխնն կուզայ. ըսեց թէ՛ պապէ, զէդ ինչ՝ հաւալէ: Կնլէ
ըսեց թէ՛ զուրբան, իդայ վայ վայ մահլասինէ. մեք լէ քզի պէս

բազրկան էնք, զմբբ մալնի թալաֆ էրին, մնացինք յուրայ վայ
 վայ էնելով, դու լէ էղար մղի պէս: Տխէն լէ պտըտեց մեկ խո-
 քէվախ մարդու մի ուստ էկաւ, զուր դարդնի խսայ էրեց զէդ
 մարդուն. մարդ լէ ըսեց՝ խորբան, զէնոնք չորս ճամբաղ են, թա-
 դուրի աղջկայ խետնի կ'կիսեն. ուրբաթ է. ուրբաթ կ'էրթանի
 թագուրի աղջկայ խաս բաղչէնի, զուրանց հէսար կ'տեսնին. թէ
 որ բան մի քղի չարայ էրիր, էն տեսէնէ: Տխէն լէ ըսեց՝ ես
 իմնլ էրթամի հօնի: Տխէն գնաց չուրնի ուրբաթ օրնի ապրեց.
 վերցուց խարուր խուռուշ, գնաց դրխ բաղվանչինի թէ՛ բաղ-
 վանչի՛, յօր զիսի թող էթամի բաղ: Բաղվանչին վխարուր
 խուռուշնի առաւ, զտխէնի տարաւ բաղ, հաւուզնի ցուցուց.
 յնդէ խորբան, յուրայ կ'յիգայ աղջիկնի կըլղոջնայ կ'էրթայ:
 Տխէնի իշեց, օր ծառ մի կայ հաւուզի վրէն, բանձր է. տխէն լէ
 յէլաւ ծառի գլօխնի, փաթթվաւ մնաց, օր զէն իշեց, աղջիկնի
 էկաւ զարվաշներով, զուրանց քէֆնի էրին, ըսեց թէ՛ աղջկնէր,
 գնացէք ձղի սէյրան էրէք, չուրի ես լղղնամ. ջառէքը դացին,
 յէլաւ զշորերնի խանեց. տխէն լէ թամաշայ կ'էնայ ծառու
 զլտուց: Աղջիկ լղղցայլի յէլավի գուս, շորերնի խագաւ բօռաց,
 ջառէքնի էկան. դէ՛, ըսեց, գնացէք ճամբաղնուն ըսէք՝ յիգան:
 Քուրսինի դրին, աղջիկնի նստաւ, ճամբաղներնի էկան. ըսեց թէ՛
 ինչ՛ իք էրի: Մէկնի ասաց՝ իդաղատրուկ իմ դատի. մեկլայ յըդէ՛
 իդաղատրուկ լէ ես իմ դատի: Եկավ զէդ տխի մալ տարող, թէ՛
 դու ինչ՛ իս էրի: Գիրնի տուեց աղջկայ ձեռ. աղջիկ զգիրն իշեց
 թէ՛ հսղտուկ մալ տվեր եմ անգին զիդայ մարդուն. Աղջիկ զգիրն
 օր կարդաց հօլեցի դէն, թէ՛ ես զիդոր յընկեր չըմ էղնի, զէդ
 մարդ խելօքէ. գու լէ զինգոր գիր տուերես. քի՛ հա. գիր տա-
 րայլի թագուրի կուշտ, դու իմնլ կ'էնիս յնդէ թագուրի օրդի,
 զէնի ինչ զինէ. կ'էրթայ թագուրի կուշտ, թուխտնի տանի թա-
 դուրին, թագուր լէ մեզնէ բեզըրեր է: Մախսաթ մալնի փայ
 էրին վըր իրար, յէլան գնացին: Խըտ էրթալուն տխէն յիջայլի
 ծառից, գնաց արգէ մի գրեց տարայլի թագուր. եօթը տեսով թա-
 ման էղաւ, արգէնի տվեց թագուրին: Թագուր խանչեց ճամբախ-
 նուն, թէ՛ զիդայ գիր տվող որ՛ն է: Տվինի թագուրնի նշանց.
 թէ՛ իդայ է: Գէ գնա զիդոր խայիլ էրա. զվագիրներնի տվեց զէն.

դրան ու տիեյով տարաւ. ինչղտուկ մալ ու խագնայ կէր՝ տարան.
 Իրեք օր կրեցին, ճորով խլաւ, տարաւ զխան լցեց: Թագուրի
 աղջիկ կայուն առաւ, թէ՛ ճամբաղնու մալ տարան. մեկ ճամբաղ
 խանչեց տարաւ, թէ՛ գնա զէն տխէն կանչա յիդայ: Ճամբաղ
 գնաց, թէ՛ թագուրի աղջիկ քղի կ'խանչայ: Տխէն լէ յէլավի խըտ
 ճամբաղին էկաւ, թաման էղաւ թագուրի աղջկան. տես տվեց,
 նստաւ, ըսեց, թէ՛ տխայ զինաս քղի հօրին իմ խանչի: Լն լէ,
 թէ՛ չէ: Քզնէ յվի կ'էնեմ, օր դու զէդոնց մալնի խտաս: Տխէն
 լէ, թէ՛ օր ձեռքէս յիդայ, զքու մալնի կ'առնիմ: Աղջիկ ինչ՛
 էրեց՝ չէղաւ չտվեց. չարէնի կտրաւ աղջկան, թէ՛ արի սանդրիչ
 խաղանք: Գրին սանդրիչ: Յնդէ՛, տխայ, շաւթով խաղանք:
 Տխէն լէ՛ դէ թըլ էղնի: Յնդէ՛ զիմ մալն ու զքու մալ: Տխէն
 լէ՛ յնդէ մեկ գիր գրէ: Օ՛ էրկուս լէ գիր տվինի զիրար, նստան
 խաղցան: Չէ. տխէն աղջկանի զօռեց, աղջիկ իշեց թէ՛ զուր բան
 բօշ է, զթէվէրնի քշտեց, զիգաչէք լէ քշտեց: Տխէն տարայլի
 աղջկան, մալնի տարաւ. աղջիկ կսկծվորաւ, էմլամ զտխէն խան-
 չեց, թէ՛ տխայ, արի խաղանք, ես զիմ ջան, դու զքու ջան:
 Տխէն ըսեց՝ դէ գիր գրէ: Գիր գրեցին ու նստան խաղցան: Լն
 լամ տխէն աղջկան զօռեց, աղջիկ զիգաչէք քշտեց ու գրեց տխի
 դէմնի, թէ ին՛չայ, տխէն տարվի, Չէ, տխէն էմլամ տարաւ: Յէ-
 լավի աղջիկ, սօրանէնի քաշեց թէ՛ կ'մորթիմ: Հաւար տարան
 թագուրին, թէ՛ զիդամըլայ բանմը կայ: Թագուր լէ խավաղներ
 ճամբեց, զտխէն բերին, թէ՛ զէդ ինչ՛ հաւալ է: Օ՛ գիր տվեց թա-
 դուրին. զգիրն իշեց, օրթայ զուր աղջկայ ձեռու գիրն է. իդհախս՝
 դէ գնա տխայ, զէն աղջիկնի տվի քղի. թագուր լէ՛ տխայ գնա, ես
 զիմաղջկայ թաբտիրնի իշիմ. Իրեք օրով խետ արի, զքու նշանա-
 ծնի տան: Տխէն գնաց զուր թաբտիրն. թագուր լէ զուր աղջկայ
 թաբտիրն էրից: Տխէն գնաց զուր բեռներնի բառաւ, էկաւ դրխ
 թաքոր. թաքոր լէ զուր աղջիկ գրեց մհայլէն, խաղար բեռ լէ
 տխի մալ էղաւ: Տարան չուրի զէն ութ աւուր գետնի տրկով
 ճամբէն լէ ընցուցին, ըսկար դարձուց, մնացին զինք ու զուր խղ-
 մաթքարեր, գնացին: Համայ զէն հնդայ աղջիկ ըղիսմն կարդաց
 տեսաւ օրթայ Ռադասա գնաց վայ վայ շհար հսղտրուկ մալով
 թագուրի աղջիկնի խետ սալամաթ յէլաւ կ'յիգայ: Աղջիկ յէլաւ

դաստ մի տխամարդու շոր խազաւ, ճակերնի կապեց վրէն, խէ-
 ծաւ ձինի, գնաց տխի յառէջնի: Օրերուց օր մի յնդէ ուստ
 էկան զիրար. ազըիկ չուրին տվեցի սարի աթակնի, տխէն իշեց,
 թէ՛ խազախ է. տխէն լէ զուր ճակերնի դրստեց, խղմաթ քարե-
 ռունի բսեց, թէ՛ դուք մի իշէք զիդայ զինայ, գացէք. տխէն զէն
 իշեց, օր խոճայ բող ձիավոր մի էկաւ տխի յառէջնի: Տխէն ու-
 բող ձիավոր խովան. բող ձիավորնի իշեց, թէ՛ բօշէ զուր բան,
 խնձորնի տեխեց ու զար տխին: Տխէն բէյուշ էղաւ. բող ձիա-
 վորնի թազուրի աղջիկնի վերցուցի տարաւ: Խղմաթ քարներն
 գնացին՝ օրթայ Ուադաստ բէյուշ պատիր է յունայ, զաղջիկ լէ
 տարան. թափանի վեր տխին. տխէն լէ յանքան յանքան օյեա-
 միշ էղաւ, իշեց օր թափած են զուր վրէն, շիվարաւ, խարցուց,
 թէ՛ զէդ ինչ՝ խաբար է. զէնդոնք լէ ըսին՝ քու տուն ալրի, գաղ-
 ջիկ լէ տարան, քղի լէ էրին բէյուշ: Տխէն յէլաւ բսեց, թէ՛
 քէլէք, բան չկայ. տխէն լէ զուր ձին խէծաւ, էկան, մօտըցան
 հնդ քաղքին, զիր մի ճամբեց զուր կնկան, թէ՛ ես էկայ: Կնիկ
 լէ դաստ մի շոր զինք խազաւ, դաստմը լէ խազուց էն թազուրի
 աղջկան. էրկուս լէ զուրանցի քամըլին, չուրի տխէն էկաւ մալնի
 բերեց տեխաօրցուցի, էկավի տուն: Կնիկնի էկաւ յառէջ, զմար-
 դնի բարովից. տարան զէն յօդէն. տխէն իշեց օրթայ զիդայ զուր
 բերած թազուրի աղջիկնէ, շիվարաւ մնաց: Կնիկ բսեց՝ յընչի
 շիվարար, հաղմլէ գբգի չպարծենաս, ես քնց քղի զօչաղ էնք,
 էկայ գբգի ձիուց պատըցուցի, առայի գբու բերած աղջիկնի, էկայ:
 Կերան, խմին. տխէն լէ գնաց Մալբար քաղաք մըտ զուր մամն
 ու պապ. մամն ու պապ ուրխցան վեր զուրանց տխին. տխէն լէ
 զէնոնց դօվլաթ զըմէն բունեց. բամլէ ցրուեց ֆուխարի. առաւ
 մամն ու պապ, էկաւ հնդ, զուր խարանխա բունեց, կերան, խմե-
 ցին, ձրը խէրնի յիշացին, խասան զիրարու մուրազին:

ԵՐԳԵՐ.

Ի. Ս. Կարապետի Գլխայ Վառնայ

Դիւ աղա ես, զիւ վազիր ես,
 Ըմեն սրբոց գլխաւոր ես,
 Մայրամ կիւսին զիւ քեաւոր ես,
 Մաքիւր քեաւոր սուրբ Կարապետ,
 Ծառայ կլնեմ քեօ շնորհքին,
 Օրբդ էլ շատ է սուրբ Կարապտին,
 Սուրատատու սուրբ Կարապետ:

Դիւն ես արև, զիւն ես լուսին,
 Քեաւոր էլար Մայրամ կիւսին,
 Դիւան նստար խըտ Քրիստոսին,
 Դիւան արող սուրբ Կարապետ,
 Ծառայ կլնեմ և լն:

Սուրբ Կարապետ կանգնաւ յուսով,
 Դեա Յորդանան լցուաւ լուսով,
 Սուրատ կիտաս ոսկի թասով,
 Սուրատատու սուրբ Կարապետ,
 Ծառայ կլնեմ և լն:

Սուրբ Կարապետ կանգնեցուցին
 Լուսեղէն խանդերձ խաղիւցին,
 Քրիստոս քեօ զիրկ մկրտեցին,
 Մկրտարող սուրբ Կարապետ,
 Ծառայ կլնեմ և լն:

Ըշխարհ ժողվան, էկան քեօ տես,
 Լոյս կփայլէր քեօ սուրբ երես,
 Դիւ ամեն աղքեատին տէր ես,
 Սուրատատու սուրբ Կարապետ,
 Ծառայ կլնեմ և լն:

Քե շինած են պանծր տեղաց,
 Քեօ մէջ պանի, ֆրոն ջաղաց,

Մուրատ կիտաս ականջ երողաց,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Քեո չորս պիւլոր խայու զեղ ի,
Պանծր Գմբէթ անոշ տեղ ի,
Սուրբ Կարապետ դարդին դեղ ի,
Դարդի դարման սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Սուրբ Կարապետ խաւքու նման,
Որ շինած էր վըր ուր խման,
Ժողվեց դիւան, լցեց զնդան,
Յաղթեց դիւան, քե կան եաման:

Եսաց գեամ ըլլեմ քե փոշեխան,
Տանեմ թափեմ փրէյ պատման,
Չիւր Քրիստոս գեայ դատաստան,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Քեո չորս պիւլոր չայիր չիման,
Որ թուխ ամպեր կանգնած դուման,
Խեա Քրիստոսին կանես դիւան,
Դիւան արող սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Սուրբ Կարապետ պանծրիկ պիւլոր,
Քեո ճամբխներ ուլոր մուլոր,
Կիւգան քեո դուռ շատ ըխտաւոր,
Շատ ձիւաւոր քիչ ոտաւոր,
Մուրատ կիտէր ոտաւորին,
Ջուղաբ կիտէր ձիւաւորին,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Մարմար քեարեր քեո պատաններ
Սատաֆ էրաւ տաճարի դուռ,
Չորս կողմ խաչ էր լալու դուռ,

Ուխտացողաց մուրատն ետուր.
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Քե շինած են Մշու ծմին,
Կիգան քեո դուռ աշխարհ զըմէն,
Մուրատ կառնեն գերեզմնէն,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Քեո գմբէթներ դուշա գուշա,
Քեո ճամբխներ վարդի փուշ ա,
Գերեզմնին խոտն անոշ ա,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Եղջիկ ըմ կէր Ստամբուլա քաղաք անուն Շուշան,
Սատաֆէ դուռ ճամբխեց գերեզմնին նշան,
Կիգան քեո դուռ վեզիր փաշայ,
Գերեզմնին խոտն անոշ ա,

Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Քեո քարեր տաշած քիւլինկով,
Ոսկի բուրվառ, անոշ խնկով,
Կիւգամ քեո դուռ լալով ծնգով,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ ելն:

Սուրբ Կարապետ գլխատեցին
Կայսարու քաղքէն խանեցին
Մարմին որ զաթրին բարձեցին,
Մշու սարի մէջ թաղեցին,
Մշու Սուլթան սուրբ Կարապետ,
Մուրատատու սուրբ Կարապետ.

Ծառայ կլնեմ քեո շնորհքին,

Օրքէ էլ շատ է սուրբ Կարապտին

Մուրատատու սուրբ Կարապետ:

Պատան.

Պոստան եմ դրե վերև էս տարին,
 Աստուած շէն պախի էս տարուան տարին,
 Շամամ ըմ չէլաւ օրօխկեմ եարին.
 Արի եար արի, խոով մը կենա,
 Աստուորիս մալ, ձի քե չմայ:
 Լըրթանք Ստամբօլ,
 Փող էլ պիրենք պօլ,
 Անենք ջուխտմ սօլ,
 Խակենք տօրվէ տօր:
 Լըրթանք պատի գեղ,
 Անենք նուկի մը եղ,
 Ինենք ձուածեղ,
 Տանենք խովուուն:
 Խովիւ խովաւ,
 Ոչխար ոլորաւ,
 Կթոց գլորվաւ,
 Պէրվոր շիւարաւ:

Աղջիկ եար անենք, եար անենք,
 Վե՛լբար եար անենք, եար անենք.

Դու կայներ ես աղբրան ական,
 Փէլբգ կոայ արեգական,
 Կարմիր երեսք արուն կաթան.
 Աղջիկ եար անենք, եար անենք,
 Լարալու սրտիս ճար անենք:
 Դու էլել ես կայնել ես դուռ,
 Սէջբգ բարակ խանջալի բուռ:

Քօ խօրն ու մօր աչքերն եկուր,
 Տղէն տեսաւ, աղջիկն ետուր.
 Աղջիկ եար անենք էլն,
 Զուրը կերթաս երիշ կանես,
 Մահրամիդ տուտը քաշ կանես,
 Դու ինձ հալ ու մաշ կանես.
 Աղջիկ եար անենք էլն,
 Զուրը կերթաս ջուխտ դորակով,
 Սիրտս կերես բոց հրակով,
 Քեզի փախցում ալ քուռակով,
 Աղջիկ եար անենք էլն,
 Դու էլել ես կերթաս մարագ,
 Վ իզդ երկէն մէջբգ բարակ,
 Ինչ որ խաքնես քե մուներարագ.
 Աղջիկ եար անենք էլն,
 Դու էլել ես կերթաս ածուն,
 Սայեդ սիպտակ ինչ որ մածուն,
 Աչքով կանես շէկիկ լաճուն.
 Աղջիկ եար անենք էլն,
 Դու էլել ես կերթաս յիգին,
 Դու ու քո ջուխտակ տէգերկին,
 Կշորորաք ինչուր մաքին.
 Աղջիկ եար անենք էլն,
 Դու նւստ կգաս, էն խնրսա,
 Խէրով եկար, բարով տեսայ,
 Արի նստենք, մանդր զսա,
 Քոշքբմ մտնենք խասար,
 Կուզեն խարիր, կուտամ խաղար,
 Բարով եղնեմ քօ խոր փեսայ.
 Աղջիկ եար անենք էլն:

Հաւար Չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Քեօ խէրանց տուն Աբրահամանց,
 Աբրահամանց բերդի դիմաց,
 Բէտա սուրբ Պէորդ շինած դիմաց:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան, խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք վրը կարմնջին,
 Ոսկի օղեր ուր ակնջին,
 Չաշմիկ տուէք Մկրտըչին:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան, խորօտ չաշմիկ,
 Լչկանք խասանք չուր մէյդնաթաղ,
 Լչրկու քուրիկ էլած են խաղ,
 Լչրկուս կխաղեն մէկ խաղ:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք Լճանու ջուր,
 Խաւքեր էկան յուտուր պուտուր,
 Կարմրակտուց նխշուն փետուր,
 Ատուած սիրես ձի մագ ըմ տուր:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք փութկու կաներ,
 Սէքօն ծաղկեր տուեր ծէրէր,
 Յամքեր ոչխար բաղլեր բէրեր,
 Մալբւլ էրեր շուշագարներ:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք չուր գեաղի դէպ,
 Սրտու մաքեր էլած են ուեզ,
 Ծեւ են տուած քանց մճաղէս:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք չուր Պուղունիս,

Տեղ չտուին քնանք տանես,
 Խաց չտուին, կերանք ուղիս:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք չուր ջաղցներ,
 Զաղցպան ընկեր անոյշ քներ,
 Զուրն ի ընկեր քիւ ջաղցներ,
 Կոտրեր գերան, սները թուեր,
 Չէտն ի տարեր, փետն ի թողեր:
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ,
 Գնացինք խասանք չուր վրը գլխուն,
 Մեր դէմ տուինք բուքն ու քամուն,
 Չի տուն չկայ, քե տանեմ տուն,
 Ես ինչ ընեմ խրտ քեօ խղճուն,
 Հաւար չաշմիկ, մաղաթ չաշմիկ,
 Պստկաբերան խորօտ չաշմիկ:

Լչանք որ էլանք, էլանք վրը թւին,
 Լչանք վրը թւին շուռ առինք մէյդան,
 Լչրկու պաղ յաղբուր քո ակնէն յէլան,
 Մէկն ի թըխ զողան, մէկն ի թըխ բառին:
 Լչն ինչ թըխ զողան, սրտու մաքերանց,
 Լչն ինչ թըխ բառին զարիպ խաւքերանց,
 Յորեն եմ ցանէ խրտ արտի ափան,
 Լչեր ի տուեր խրտ արեգական,
 Կաքեաւքեր կերած տուած ծկական,
 Ժողվան թունքչիք էնեն ծառական,
 Զարկեն զէն մէկն էլ բրինդայ էրին:
 Բրին խոր ինկեր տեղ վրայ չի գայ,
 Եարն ի խոսվեր իմ մօտը չի գայ,
 Տղէն ըզրկեցէք որ էլնի ի գայ:

Ի կուսկո՞քեալն է թովոն Վ, աւայ :

Նաւով Աղթամարայ ելանք,
Տես Մանուց ճամպարհն ինկեանք,
Ոստանայ դէմ երբ մենք հասանք,
Սեւ աւուր սեւ արեւ տեսանք :

Թուխ ամպեր երկինք պատեցին,
Լսող լուսնակ մէկտեղ կորսուցին,
Պինդ պինդ քամիներ փչեցին,
Լճի ցամաք աչքէս խլեցին :

Գեոռաց երկինք, գեոռաց գետին,
Խոռովեցաւ ջուր կապուտ ծովին,
Չորս դեխէն կրակտաց երկին,
Սեւ սարսափ իջաւ իմ սրբտին :

Երկինք կեայ գետին չերեւայ,
Գետին կեայ երկինք չերեւայ,
Սարի պէս դնդղներ կիւզայ,
Խոր անդունդ առջեւս կըբանայ :

Ծով, դիւ քոն Աստուած կիսիրես
Խեղճ անձարիս գութ մի անես,
Չիկ քաղցր արեւէս չիհանես,
Քարէսիրտ մահին չիմատնես :

Լման ծովեր, ահեղ ծովեր,
Չիկ մի տանիք պաղի հովեր,
Չեզ կաղաչեն իմ արտուռնքներ
Ու սրբտիս հազար բիւր ցաւեր :

Ծով գազանն ըսկի ողորմ չունի.
Պըլած սրբտիս ձէնիկ չլըսի.
Լրուն երակներս կըպաղի.
Սեւ դիշեր աչքերս կիջնի :

Գնացէք ասէք իմ ծընողին
Թող նըստի լայ իր սեւ որդին.
Թէ Հանէս կուր եղաւ ծովին,
Թաւա դընաց արեւ կտըրճին :

Վ, անեցոյ երգ կաշառն :

Լըբեւ տէպաւ սարին վերէն,
Խօրօտիկ խօրօտիկ,
Կեաքեաւն ելաւ իր բեռնէն,
Բարեւ արեց ծաղկըներէն,
Թաւա եկաւ սարին ծերէն,
Խօրօտիկ խօրօտիկ,
Լ՛յ սիրունիկ կեաքեաւիկ :

Երբ կեաքէւուն ձայն կըլըսեմ
Երգիսն ի վեր դիւս կերիշկեմ.
Կեաքեաւ կուզայ կըրկըրալով
Դարին վերէն շորորալով.
Լ՛յ խօրօտիկ խօրօտիկ,
Լ՛յ սիրունիկ կեաքեաւիկ :

Քեո բեռն հինած ծաղկըներով,
Ուրհան նարկիս նունուփարով.
Քեո տեղ լըցուած է շաղերով,
Դիւ կըմայլիս անմահ հոտով.
Լ՛յ խօրօտիկ խօրօտիկ,
Լ՛յ սիրունիկ կեաքաւիկ :

Քեո փետուրներ են փափուկիկ,
Քեո վիղն երկէն, կըտուց պըզտիկ.
Քեո թեւին գեռն է նըխշունիկ,
Դիւ անուշ ես քանց եղունիկ.
Լ՛յ խօրօտիկ խօրօտիկ,
Լ՛յ սիրունիկ կեաքեաւիկ :

Երբ կեաքեաւիկն ծառին կիջնի,
Իր քաղցր ձէնով ճըլվըլ կանի,
Աշխարհս ըմէն զըւարթ կանի,
Արուն ծովէն սիրտ կըհանի.

Այ խորտիկ խորտիկ,

Այ սիրունիկ կեաքեաւիկ:

Հաւերն ամեն քերնեկ կուտան,
Հետ քե կիւզան շարան շարան,
Քե շուրջ եկած կըճըլվըլան,

Այ խորտիկ խորտիկ

Այ աղուորիկ կեաքեաւիկ:

Երբ Վայն Լեւուի.

Համբարձման երկու շաբթին

Ապ զփոխն ու զգերնզին,

Բնգայ ծովուն ծովյափան,

Ծորեցի ծորթփեցի,

Մանրիկ մանրիկ խորմեցի

Ուհհան ճիւղով կապեցի,

Հա մէկ եարոջ ճամփեցի,

Հանէր նանայ նայնանայ, (կրկնիր ամէն տան վերջը):

Զանէր նանայ նայնանայ:

Թորգերես երկու ջուխտ ծամ,

Զուխտ ծամներ մէջն էր նշան,

Կըզայ թէ պազնեմ նշան,

Գլորայ, ընգայ զնդան.

Հըմլայ զնդան ով է տեսի.

Մէջ վարդ է բոլոր ուեհան:

Որ մէկ սուրբեր կանջի, չեկան խորոսան,

Սուրբ Սարգիսն էր խորոսան,

Հանեց ու խրատ տուեց.

Չերթաս յաւիկն ի կնգան.

Կընիկ սե օձու նման,

Կաղնի փէտն քոքեհան

Ա ու ընգայ կնգայ ջան:

Գացի դռնիկ կիսաբաց:

Մտայ թ'առնեմ թափայ հաց,

Անտէր շնիկ մնացած —

Բնձի Բնջ խածնել պիտէր:

Բնձի գիրկ ու ծոց պիտէր:

Տարին տըսուերկու ամիս

Թորմաւ խնձորն ի դօտիս,

Խնձորի կէս խածուկ էր,

Չորս բոլոր արծթուկ էր,

Ճամփեք եարոջ դէ արի:

Ուստի կուզաս — արտէն կալէն,

Հագերէս վուշ, թորգերես վալէն.

Նոր եմ ընգեր սիրու բալէն,

Բնգերես ծով կը լողաս,

Քընց նոան հատ կշողաս:

ГЛОССАРІЙ.

Աբօ, отець.
ադաթ (а. عادات), обычай.
ազգար, аскар (а. عسكر), войско.
ալам (а. عالم) міръ, вѣкъ.
ахрр (а. آخر, конецъ?), вѣдь.
ахуу, зубъ. —
ахш (т. اخا), дядя; господинъ.
ахчаркхн (ахчор кхн), жена брата.
амш, рш (а. اما), однако, но.
амшк (т. امك), утомленіе, трудъ.
амшарар (амкар), сотрудникъ, помощникъ.
амхк (амхн хк?), каждый.
амшншр (а. امانت), посылка; залогъ.
амхр (а. امير), правитель, эмиръ.
анхчхл, опоздать.
ашрл, ашрл (а. عاشق), пѣвецъ, импровизаторъ.
ашрл (ашашрл), полагаясь на, по причинѣ.
ашрррр, утроемъ.
ашш (а. اول), первый, начало, прежде.
ашшрр (т. او), домъ, строеніе; آوا, гнѣздо.
ашшш (а. اولاد), сынъ, потомки.

ашшшшш (т. اوقوش), охотничій соколъ; охота.
арр (а. عروس), невѣста.
аррр (а. عرضنه), докладъ, просьба.
аррррр, кровавый, окровавленный.
арррррр (п. ارماغان), подарокъ; прекрасный.
арррррр (арррррр), слѣзы.
аррр (а. عزيز), почтенный, дорогой.
арррр (т. آرسز), безстыдный, наглый.
арррр (а. حال мн. احوال), обстоятельство, состояніе.
аррррр (аррррр), ермолка.
анхк (ахчк), лукъ.
анхр (аншр), прѣсный, безъ соли. Въ друг. пар. арррр.
анхррр, анхррр, смерть.
ахчк, хороший.
ашш, такъ, подобно.
ахр (К. ар), дядя.
арррррр, западъ (?).
ашшр (ашш), міръ, жизнь; преходящій.
ррррр, ррррр (рррр), высокий.
ррррр (п. باغچه), фруктовый садъ; садикъ.
рррр, работать.
ррррр (т. باشلامق), начинать.
ррррр (т. باشغه), другой, кромѣ.
рррр (а. بطال), пустой, тщетный.
ррр (п. باغ), садъ, виноградный садъ.
рррррр (п. باغوانجي), садовникъ.
ррррр (т. بکماز), вино; патока.
рррррр (п. بی خبر), неизвѣщенный, незнающій.
рррррр (п. بیناموس), лишенный стыда, репутаціи.
ррррр (п. بیهوش), безъ сознанія; лишенный чувства.
ррррр (п. بازارکان), купецъ, торговецъ.
рррр (К. rada), окно.
ррр (п. بلی), да, такъ.

բբլբէմ (بلکیم), можетъ быть.
 բեղարիւ (п. بيمزار), скучать, чувствовать отвращеніе.
 բէշբէշ (п. بيشكش), подарокъ.
 բիթուն (т. بتون), весь, всецѣло.
 բանալ, навьючить.
 բիջ (т. بيچ), незаконорожденный; слуга.
 բոխայ (т. بوچه), сумка, узель, пакетъ.
 բուշа (п. بوشا), цѣна.
 բրա (К. brā, brà), братъ.
 բրինқар (پره), раненный.
 բրչам (п. بريم), пукъ волосъ, хохоль.
 բоз (т. بوز), сѣрый, сивый.
 боз (т. بول), обильный.
 боз (т. بوش), пустой, порожній.
 բопել, բопալ, орать, кричать.
 բուа, рукоятка; горсть.
 բуթել, крошить.
 բալայ (а. بلا), бѣда, несчастіе.
 Գայ օր, хорошо что.
 қаш (п. كز), аршинъ.
 қашել, искать.
 қурм, буйволъ.
 қибітхунд, пиръ, кутѣжъ.
 қор (کور), могила.
 қорд, собирать.
 қордан (ад. کوتان), плугъ.
 қол (т. كول), озеро.
 қорд қаш, съѣжиться.
 қорі, цѣпь горъ.
 Գашол (т. طاول), барабанъ.
 қашрор (п. تنبور), родъ гитары, балалайка.
 қаша (п. دست), рука, пукъ, связка.
 қарқас (п. درگاه), порогъ, дворець.

қарғ (п. درد), горе, печаль.
 қашел, заработать.
 қаша (а. دعوى), споръ, тяжба.
 қаш кнел, стремиться.
 қашел (т. دوه), верблюдъ.
 қаш (рнқ ун, қ'уш), вѣ, вошь, дальше.
 қашел, удалится.
 қаш, къ, по направленію.
 қаш, разъ.
 қашел (т. دالم), ломоть, кусокъ, участокъ.
 қашаналан, бѣсовскій.
 қаша, сюда.
 қаша, туда.
 қашан (а. ديوان), кабинетъ, судъ; судья.
 қаш, гдѣ, куда?
 қашан (а. دنيا), здѣшній міръ, свѣтъ.
 қашан (п. دشمان), врагъ, непріятель.
 қашорел (т. دوشورمق), думать, размышлять.
 қаша (а. دولت), благо, богатство.
 қашан (п. т. درست اتمك), исправить, поправить.
 қашел, сосѣдъ.
 қашафал, дверной засовъ.
 қаш (т. داول), барабанъ.
 қаша (т. دوشك), постель.
 қашан (п. درمان), леченіе, лекарство, средство.
 қаш, весь, все.
 Լа (т. يا), или.
 қашан қаш, пойти посмотрѣть, посѣтить.
 қашел, смотрѣть.
 қашан (т. يورغان), одѣяло.
 қаш (кнел), и я.
 қашан (а. голубь).
 Գашел (а. ظالم), жестокий, тиранъ.

զանել, бить.
զառ (п. زر), золото.
զարբաբ (п. زربافی), парча, золотая ткань.
զանգու (т. اوزنکی), стремя.
զաֆթել (а. ضرب), захватить.
զաւալ (а. زال), несчастіе, бѣдствіе.
զաւատ (а. زواده), провизія.
զէնաթ (а. صنعت), искусство, мастерство.
զայ էնէл (а. صنایع), погубить, истратить.
զընջել (п. زنجیر), цѣпь.
զըբըբըբ (п. زربدست), богатый.
զուզել, украсить, нарядить.
զըбегել, говорить.
զուռնայ (п. زورنا), флейта, мѣдная труба.
զоզан (К. zozān), лѣтнее кочевье.
զор (п. زور), сильный, сила; зорек, осилить.
զорընդեղ, крѣпкій, сильный.
զорայ (п. زوربا), сильный, могучій.
զնотан (п. زندان), темница, тюрьма.
լել (ایل), племя.
էլ աղասի (ایل اغاسی), старшина племени.
էնէл (անել), дѣлать.
էдգել, продѣть, вдѣть.
էմլամ, снова.
էааг (առաջ), впередь.
էр (այր), пещера.
էրած, род. էրդի, сонь.
էрқандр, жерновъ.
Ինդիէ, ընդիուց, оттуда.
ըմըն (ամեն), весь.
թալել, бросать.
թաթել, погрузить, обмакнуть.
թарդիր (а. تدبير), распоряженіе, мѣра.
թақарир (а. تدارك), приготовленіе.

թաղа (п. نازه), повый; թաղաղան (نازه دن), съизнова, вновь.
թախ (п. تخت), тронъ, софа.
թахрир (а. تحریر), документъ.
թадр (թամբ), седло.
թамам (а. تمام), исполненіе, окончаніе; полный. թմել, окон-
чить, пополнить.
թаманայ (а. تمنای), поклонъ, просьба; привѣтствіе.
թамашայ (а. تماشای), гуляніе, забава, зрѣлище.
թаլаֆ էնէл (تلف اتمك), истратить, расточить; ограбить.
թамарис (а. تنبيه), приказаніе, угроза, запрещеніе.
թарաֆ (а. طرف), сторона.
թаріֆ էնէл (تعريف اتمك), объявить, рассказать.
թарр (п. ترکی), ремни у седла для багажа.
թагел, лежать.
թр (թէ), если, что.
թոթուել, стряхнуть.
թоркел, оставить.
թон (تون), пыль.
թоф էнէл (т. طویلامق), собрать.
թофал (т. طویال), хромою.
թофол (т. طویوز), булава, жезль.
թрлрф էнէл (تکلیف اتمك), приглашать.
ժուկ, разъ.
Խարк (а. اداره), управленіе.
Խդн (а. اذن), позволеніе.
Խлс (т. یلقی), лошадь, табунъ.
Խմալ, какъ, какой.
Խгел, смотрѣть, видѣть.
Խн (а. انیس), человекъ.
Խрлқ (այրիկ), мужь, род. Խրқанд.
Խқал (գալ), притти.
Խаал (աալ), дать.
Խгшау (շտաу), сгѣхъ, поспѣшность.

խղախլայ, такимъ образомъ.
խձգրուուկ } (قدر), сколько.
խձգխարուկ }
խո՛, мальчикъ.
խզու՛ (а. لازم), нужный, обязательный.
խլէ (п. لا), воспитатель.
խկան (لكن), тазъ.
խնն, полный, оконченный.
լծել, запрещъ. *նեղ լծել*, стѣснить.
լծան, упряжной.
լամուկ, ребенокъ.
լողակ (լեղակ), индиго.
լողկներ, купаться, смыться.
լլել, лить.
խարար (а. خبر), вѣсть, извѣстiе.
խарուկ (а. قبول), согласный.
խарթ (а. خاطر), мысль, угода; для, ради.
խарифъ (а. خليفة), халифъ.
խарсан (т. قالقان), щить.
խарсар (а. خیرت), смущенiе, страхъ.
խарнայ (а. خزینه), казна, сокровище.
խաս (а. خاص), собственный, царскiй.
խавал (а. قواص), полицейскiй служитель.
ханнел (հանել), вынуть, вытащить.
ханер (т. خانم), госпожа.
хан (п. خان), домъ, трактиръ.
хачил (а. قایل), довольный, соглашающiйся.
хаваст (п. خواستی), по желанiю; нарочно.
хангел, кричать.
ханднел, кусать.
халлор (ալևոր), старикъ.
ху, у, близъ.
хумар (а. خدمت), должность, служба.

хурел (т. قلق), обычай, привычка.
хурелел (а. خلاص), освободиться, коньчить.
хуратներ (а. قصد اتمك), стремиться, отправиться.
хурт (а. حلفى), люди, народъ.
хуратներ (а. قرا اتمك), переломать, губить.
хурар, *хурар* (а. قدر), мѣра, количество.
хурел (а. خربه), хижина; развалины.
хурин (т. قيمه), фаршъ; крошеное въ мелкіе куски.
хурел (т. قيمه), жалѣть, осмѣливаться.
хуратներ (а. قصه), рассказать, описать.
хурал (т. قسراق), кобыла; небольшой табунъ.
хет, разъ, съ.
хурелներ (п. خورجن), сума, седельный мѣшокъ.
хурелан, *хурелан* (а. قربان), жертва.
хуротик, красивый, хорошiй.
хуротан, помощь.
хурел (а. عروش), піастръ турецкiй.
хурел (т. قونداق), пеленка.
хур (п. خوجه), старикъ; богатый купецъ; хозяинъ.
хурел, похоронить.
хурел, сунуть.
хурел, связать въ пучки.
хурел (п. خرما), финикъ.
Хур, пазуха.
хур, помѣшанный; храбрець.
хур, женскіе волосы.
хурел, мальчъ.
хурел, ручка.
хурел, стоять, статья.
хурел, женить, выдать за мужъ.
хурел, чапа.
хурел, дойнъй; *хурел*, корзина; дойникъ.
хурел, рогъ.
хурел, сунуть.

կուրդ (п. كرز), палица.
կորիչ, молодець.
կցել, начать.
կօն (К. kōn), палатка, шатеръ.
կօւալ, дубина, посохъ.
կզիլ, нагнуться.
Հագուրէ (а. حقيبة), сумка.
Հաղոր (خاضر), готовый.
Հախ (а. حق), цѣна, плата, расчетъ.
Հայվան (а. حيوان), животное, скотъ.
Հաղ, հեղ, разъ. էն հաղ, въ тотъ разъ. հէզմ' է, еще разъ.
Հարամ, скверный, оскверненный.
Հարամի, разбойникъ.
Հարամшանայ (حرم خانه), гаремъ.
Հայիֆ առնել (حييف المني), отомстить.
Հայդէ (هايده), ну!
Հաւջայ (حوجك), пословица, басня, сказка.
Հաւարի (ياورى), помощь, покровительство.
Հէрша, пшеница каша.
Հէսир (а. يسير), плѣнникъ.
Հէро (К. hirs), гнѣвъ. Հէрушо, сердитый.
Հըմал, такъ. Հըմлу, такъ.
Հաւուզ (а. حوض), бассейнъ, садокъ, прудъ.
Հар, до.
Հарцор, старикъ.
Հըզ էнէл (а. حظ К. haz), любить, имѣть удовольствіе.
Հըцам (шцм), послѣ.
Հըла, пока.
Հըлеш (а. هلبت), непременно, навѣрное, конечно.
Հраիրայ, съ ними.
Հришар (а. حمت), благосклонность; забота.
Հдлу, теперь.
Հэсар (а. حساب), счетъ, расчетъ.

հէքիմ (а. حكيم), врачъ, философъ.
Հալ (а. حال), состояніе здоровья.
Հандар, (п. هنر), искусство, заслуга.
Հողէр (Հօր եղբայր), дядя; мн. Հողերսանք.
Հոաղ, пастухъ.
Հորթраծ, пастухъ (телятъ.).
Հոս, հոդ, հոդի, здѣсь.
Հոն, հոնի, тамъ.
Հուа, сюда, тутъ.
Հунд, туда, тамъ.
Հոնկուց, оттуда.
Հօлел, бросить.
Հօрի, для чего?
Չորել, гнать въ долину.
ձորթիել, сбросить съ утеса.
Ղալлаղал (а. قالقال), шумъ, ссора.
ղայֆа (قه), кофе. զայֆալի (قهوجي), приготовляющій кофе.
ղаралшз (т. قراوش), рабыня, служанка.
ղарилу (а. غريب), чужестранецъ; бѣднякъ.
ղըр (т. قير), масть бѣлая съ черными пятнами.
ղраղ (т. قراق), край, берегъ.
ղонш (т. قوناق), подворье; гость.
ղоншлз (т. قونشيق), видѣться другъ съ другомъ.
ղурулз (т. غروش), турецкій шастръ.
Ղամբал (?), сторожъ (?).
Ճанд (п. جنك), война, сраженіе.
Ճарայ ((п. چاره), средство, способъ.
Ճрлалел, разодрать.
Ճոջ, большой.
Ճոջիկ, бабушка (?).
Ճրлалел, разорвать.
Ճրал, свѣча; родственникъ.
Ճըр, колыбель, люлька.
Ճал (?), оружіе.

ճորով, едва, насилу.
 ճիժ, ребенокъ.
 Մաղարիս (а. مترس), баррикада, окопъ.
 մադէ (а. ماده), матерія; договоръ.
 մաժել, гладить, тереть.
 մալ (а. مال), имущество, богатство.
 մախլուխ (а. مخلوق), тварь, люди.
 մաղաղայ (т. مغازه), лавка, магазинъ, погребъ.
 մաջլայ (а. محله), кварталъ, улица.
 մաճլիս (а. مجلس), собраніе, бесѣда, засѣданіе.
 մաղբար (а. مقبره), могила.
 մախсаթ (а. مقصود), желаніе.
 մամ, мать.
 մայրան (п. ميدان), площадь.
 մանձկալ, часть плуга, за которую держится пахарь.
 մանցել, оставаться.
 մատնիկ, перстень.
 մաջալ (а. محل), участокъ, магалъ.
 մաуразаթ (а. مصالحت), совѣщаніе, совѣтъ.
 մասուբ (а. مصوب), добыча.
 մարմնել, убить.
 մեղդրել, обвинять, упрекать.
 մէ, մեկ, одинъ.
 միրախ (а. مزراق), дротикъ, копье.
 մჯավէ (а. مهيا?), готовый (?).
 միայ, теперь.
 մըխապըլըլ (а. مقابل اولماق), встрѣчаться.
 մողի, теленокъ.
 մոււթ, губа.
 մոջուլ (а. مهل), срокъ, отсрочка.
 մուխеаթ (а. مقيد), осторожный, заботливый.
 մрашиса էնել (а. مرخص اتمك), освободить, отпустить.
 մուлք (а. ملك), царство; помѣстье.
 մուраш (а. مراد), желаніе.

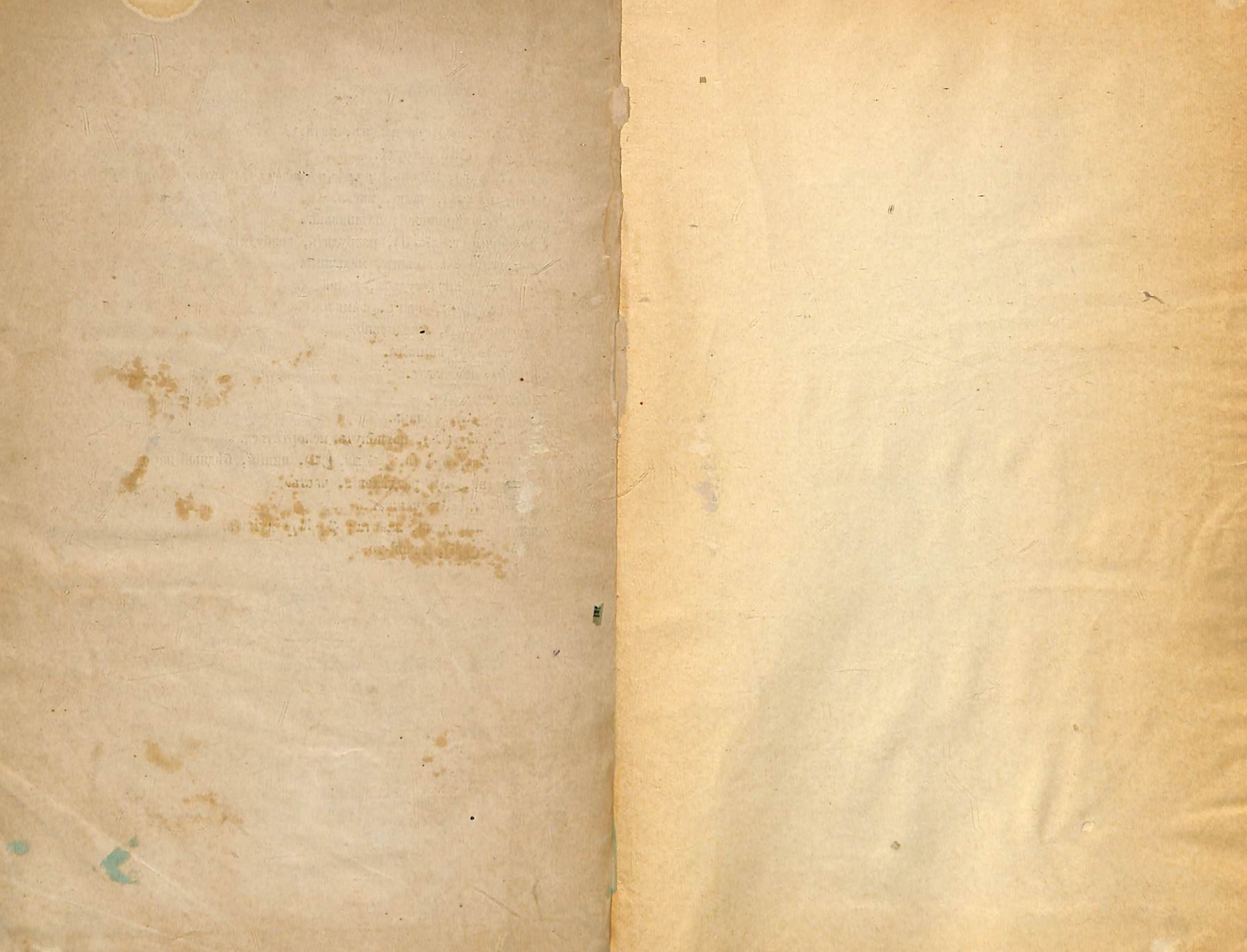
մուրաшишու, исполнитель желанія, надежды.
 միրաарող, креститель.
 Յենկաի (К. eñkaí), коль скоро, когда.
 յիի (К. hivi), надежда.
 յուստայ, откуда.
 յու վե (ուր որ), куда.
 յոււայ, туда.
 յօդ, помощь.
 Նախորդ, владелець скота; пастухъ.
 նաղ (а. نقل), рассказъ, повѣствованіе.
 նալել (а. نعل), подковать.
 նէջիր (п. نجیر. К. neđir), охота; дичь.
 նрѣս (а. نصف), половина.
 նр (п. نه), не. նր-նր, ни-ни.
 նատղ, владѣтель, правитель.
 նրմէ, съизнова.
 նշանց տալ, показать.
 նուկի, мѣра, посуда.
 Շամամ (а. شمامه), благоуханіе; маленькая душистая тыква.
 շամաթայ (а. شماته), радость, шумъ, суматоха.
 շարեаթ (а. شریعت), законъ, судъ.
 շէնք, устройство, видъ.
 շէվр (п. شور). смятеніе, шумъ.
 շերտել, кидать, пронзать.
 շիկ, мѣра (сышуч.).
 շիրիա (شریت), лента, веревка, тесьма.
 շար (п. شهر), городъ.
 շուրուա, շարթ (а. شرط), договоръ, условіе.
 շաս (شهاد), свидѣтель.
 Ողորթմայ, правда.
 ուղանիու (т. اوزنکی), стремянный.
 ումր (а. عمر), жизнь, вѣкъ.
 որան (К. organa, (т. یورغان), одѣяло.
 Չանդալ (п. چنگال), крюкъ, вилка.

ɣawɪr (т. چادر), палатка, шатеръ.
 ɣawɪk (п. چاره), средство, способъ.
 ɣawɪkɪ (т. چاروق), башмакъ.
 ɣawɪm (п. چارسو), рынокъ.
 ɣawɪkɪ (п. چيبوق), чубукъ; ɣawɪkɪkɪ (چيبوقچى), подающий трубку.
 ɣawɪkɪ (п. چينى), фарфоръ, фаянсъ.
 ɣawɪk (т. چوك), колѣно, колѣнопреклоненіе.
 ɣawɪkɪ (т. چچن), путешествіе; странникъ.
 ɣawɪkɪ (п. چونكه), такъ какъ.
 ɣawɪk, до.
 ɣawɪk (п. چراغ), свѣча; родственникъ, любимецъ.
 ɣawɪkɪ, бросить. ɣawɪkɪ, упасть.
 ɣawɪkɪ, спина? плечи?
 ɣawɪkɪ, старуха.
 ɣawɪk, отецъ. Въ другихъ нарѣч. дѣдъ.
 ɣawɪkɪ, яма, колодезь.
 ɣawɪkɪ, мальчій.
 ɣawɪkɪ, обвязка, бинтъ; крѣпкій.
 ɣawɪkɪ (п. بلور), горный хрусталь.
 ɣawɪkɪ (т. چندرک), тѣло, трупъ.
 ɣawɪk (п. جان), душа, жизнь.
 ɣawɪkɪ (п. جانور), одушевленное существо, животное.
 ɣawɪk (т. چار), герольдъ, глашатай.
 ɣawɪkɪ (а. چاربه), служанка, невольница.
 ɣawɪkɪ (а. چاسوس), шпионъ, лазутчикъ.
 ɣawɪk (т. چيب), карманъ.
 ɣawɪk (а. چن), демонъ, духъ, геній.
 ɣawɪkɪ (п. چنس), родъ, поколѣніе.
 ɣawɪkɪ (а. جهاز), имущество, приданое.
 ɣawɪkɪ (а. جواب), отвѣтъ, извѣстіе.
 ɣawɪkɪ (т. چريد), верховая игра въ палки.
 ɣawɪkɪ (п. راست), прямой.
 ɣawɪkɪ (а. راست كلامك), встрѣтиться.
 ɣawɪkɪ (а. راعى), пастухъ, табунщикъ.

ɣawɪkɪ (т. راقى), водка.
 ɣawɪkɪ, мужикъ, простонародье.
 ɣawɪkɪ (а. ساعت), часы, часть.
 ɣawɪkɪ (а. سلامت), здоровье, безопасность.
 ɣawɪk (т. صاغ), здоровый, цѣлый. ɣawɪkɪ, выздоровѣть.
 ɣawɪkɪ (а. سقط), калѣка, уродъ.
 ɣawɪkɪ (а. سند), договориться, условиться.
 ɣawɪkɪ (п. سراى), домъ, дворець.
 ɣawɪkɪ (а. سفير), походъ.
 ɣawɪkɪ (т. صاقلاو), заложникъ, аманатъ; запрещеніе.
 ɣawɪkɪ (а. شطرنج), шахматы.
 ɣawɪkɪ (т. صندوق), сундукъ.
 ɣawɪkɪ (а. سير), прогулка, зрѣлище.
 ɣawɪkɪ (а. سيران), гульбище, прогулка.
 ɣawɪkɪ (а. صبر), терпѣніе.
 ɣawɪkɪ (т. سلمن), сонный порошокъ.
 ɣawɪkɪ (т. سنور), граница, предѣлъ.
 ɣawɪkɪ (т. سوروق), шесть.
 ɣawɪkɪ (т. سونкра), послѣ.
 ɣawɪkɪ (т. سوغات), подарокъ, гостинець.
 ɣawɪkɪ (т. سورانك سالق), кричать дикимъ голосомъ, выть.
 ɣawɪkɪ (т. قرقهت?), строить.
 ɣawɪkɪ (т. سقر), святой.
 ɣawɪk, башмаки.
 ɣawɪkɪ (т. سفته), сперва, сначала.
 ɣawɪkɪ, хорошо бѣгущій.
 ɣawɪkɪ (а. وطن), родина, жилище.
 ɣawɪkɪ (а. وقت), время.
 ɣawɪkɪ, шелковая матерія (?).
 ɣawɪkɪ (а. وعده), срокъ, условіе.
 ɣawɪkɪ (т. وزير), министръ, визирь.
 ɣawɪk, на.
 ɣawɪkɪ, бумажная матерія.
 ɣawɪkɪ (т. قارى), мѣсто.

Տավար (т. طوار), рогатый скотъ.
տէրտէր, священникъ.
տիլ (տիղն), грязь, иль.
տիրել, покровительствовать.
տիրապետել, владѣть, повелѣвать.
Ցաման ժամ, служба, обѣдня во время засухи и другихъ бѣд-
 ствій.
Փայ (п. پای), часть, доля.
փանջարէ (п. پنجره), окно.
փաչէ (п. پاچه), нога.
փահլէփան (п. پهلوان), витязь, силачъ, акробатъ.
փառամիշ (т. پارلامق), сверкать, блистать.
փարայ (т. پاره), мелкая монета, пара.
փէշ (п. پيش), пола платья.
փիծել, убить; **փիծուլ**, умереть.
փողպատ, воротникъ, галстухъ.
փոշմեն (п. پشمان), раскаяться, сожалѣть.
փուլ, развалины.
փաթել, обернуть.
փէշքէշ (п. پيشکش), подарокъ.
Քամ (п. کم), малый, небольшой.
քամակ, спина, задъ.
քահէլ (کهلان), конь арабской породы.
քաւոր (կն. քաւոր), кумъ, крестный отецъ.
քէմալ (п. کمان), лукъ.
քէֆ (а. كيف), пріятное расположеніе духа, веселье.
քեռիտան (کهارستان?), проворный?
քի (که), что.
քիմի (т. کیمی), подобно.
քրքրտել (کهفرمك), ругать.
քշտել (کشادن), открыть.
քрփրփ (п. خرید و فروخت), покупка и продажа, торговля.
քուրսի (کرسی), стулъ, кресло.

քանի, два десятка.
քողք, вуаль.
քոշի (т. كوشك), павильонъ, хата.
քուլփատ (كلفت), трудъ.
քօք (т. كوك), корень. **քքէհան անել**, вырвать съ корнемъ.
քասայ (п. كاسه), чаша, миска.
քол (كل), паршивый, плѣшивый.
Օեաթմիշ (т. اوياتمق), разбудить, возбудить.
ողուլ (т. اوغول), сынъ, мальчикъ.
ողուր (т. اوغور), судьба, доля.
օճախ (т. اوچاغ), очагъ, фамилія.
օմեա (а. يومی), ежедневно.
օղա (т. اودا), комната.
օրօկիել, посылать.
օրթայ (որ), что.
Ֆандар (فندر), фонарь.
ֆանայ ըլնել (فنا), погибнуть, испортиться.
ֆախիր ֆուխарէ (а. فقیرا мн. فقیر), нищій, бѣдный народъ.
ֆատал (а. فصل), раздѣленіе, часть.
ֆինѣан (فینجان), чашка.
ֆирр (فکر), дума, забота; **ֆրрել**, думать.
ֆлан (а. فلان), такой-то.

« Ազգային գրադարան

NL0333666

